

Výskyt rizikového chování u žáků středních škol

Lucie Dohnanská

Bakalářská práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lucie Dohnanská
Osobní číslo: H21648
Studijní program: B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Výskyt rizikového chování u žáků středních škol

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, vývoje dítěte v období adolescence a prevence rizikového chování.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentování výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BĚLÍK, Václav a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ, 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-1015-0.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 9788024753263.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁČELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al., 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-392-1.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Karla Hrbáčková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998¹⁾ Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 3.4.2024

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou rizikového chování u žáků středních škol. Teoretická část zahrnuje tři kapitoly, které sumarizují poznatky z oblastí rizikového chování, formy a příčiny rizikového chování, období adolescence, faktory ovlivňující vývoj jedince a prevence rizikového chování. Praktická část má kvantitativní design realizovaný prostřednictvím dotazníků VRCHA. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Prvním dílčím cílem bylo zjistit, jaká je míra zneužívání návykových látek u žáků středních škol. Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jaká je míra delikvence u žáků středních škol. Třetím dílčím cílem bylo zjistit, jaká je míra šikany u žáků středních škol. Výzkumný soubor zahrnoval 190 žáků středních škol z vybraných krajů České republiky. Výzkumem bylo zjištěno, že výskyt rizikového chování je stále aktuálním tématem, nejvíce se objevuje na středních odborných učilištích.

Klíčová slova: rizikové chování, střední škola, adolescence, prevence, zneužívání návykových látek, delikvence, šikana

ABSTRACT

This Bachelor thesis deals with the problems with risk-taking behaviour of high school students. The theoretic part has three chapters. They summarise knowledge from the area of risk-taking behaviours where forms and causes of the issues are periods of adolescence, factors, the influence development of an individual and preventions. The practise part has quantitative design implemented through a questionnaire VRCHA. The main and first aim of the research was to determine the level of substance abuse among high school students. The second common goal was to look out how risky is the situation of bullying. With this research we have found that those problems are still here, they are still current problem mostly on vocational schools.

Key words: risk-taking behaviour, high school, adolescence, prevention, substance abuse, delinquency and bullying

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Karle Hrbáčkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a veškerou pomoc při vedení mé bakalářské práce. Poděkování patří také všem studentům i vedení středních škol se sběrem dat a realizací výzkumu. Děkuji všem mým blízkým, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	12
1.1 FORMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	13
1.1.1 Zneužívání návykových látek	15
1.1.2 Delikvence.....	16
1.1.3 Šikana.....	17
1.2 PŘÍČINY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	18
2 OBDOBÍ ADOLESCENCE	19
2.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ DÍTĚTE.....	22
2.2 SOCIALIZACE.....	22
2.3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V ADOLESCENCI.....	25
2.4 SYNDROM RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V ADOLESCENCI.....	26
3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	28
3.1 DRUHY PREVENCE	29
3.2 MÍNIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	33
4.1 FORMULACE PROBLÉMU	33
4.2 CÍLE VÝZKUMU	33
4.2.1 Výzkumné otázky.....	34
4.3 DRUH VÝZKUMU A METODA SBĚRU DAT.....	34
4.3.1 Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA).....	34
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	36
4.5 ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT.....	39
5 ANALÝZA DAT	40
5.1 MÍRA ZNEUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK	42
5.2 MÍRA DELIKVENCE	44
5.3 MÍRA ŠIKANY	45
5.4 MÍRA RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V JEDNOTLIVÝCH TYPECH STŘEDNÍCH ŠKOL	46
6 INTERPRETACE DAT	48
6.1 DISKUSE	50
6.2 SHRUTÍ.....	50
6.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	51

ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	61
SEZNAM TABULEK.....	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá výskytem rizikového chování u žáku středních škol. Tato problematika je i v dnešní době velmi aktuálním tématem. Rizikové chování si lidé většinou často spojují s drogami, alkoholem, šikanou či jiným společenským problémem. Toto chování je ovšem jakékoliv chování, které je nebezpečné pro správný vývoj každého jedince a má dopad na sebe a okolí jedince. Přináší se sebou sociální, zdravotní nebo výchovná rizika pro konkrétního jedince, ale také pro společnost. Čím více naše populace stárne, tím je více pravděpodobné, že se jednoho dne každý z nás setká s jedincem, který se potýkal s nějakým problémem.

Může se zdát, že na rizikové chování společnost pohlíží skrz prsty obzvláště starší generace, proto je důležité řešit příčiny takového chování a díky tomu také stanovit prospěšné preventivní programy, které toto chování budou eliminovat. Zatím neznáme přesný návod, jak se vyhnout rizikovému chování v budoucnosti. Každý jedinec je individuální, důležité je se touto problematikou zabývat a neposouvat ji do kouta. Období adolescence je velmi specifické vývojové období z toho důvodu bylo téma zvoleno k výzkumu. Adolescent není dítě, ale nejedná se ani o dospělého osobu. V toto období přechází člověk z dětského období do dospělosti, nese s sebou změny fyziologické, psychické a sociální. Adolescenti se snaží najít své místo ve společnosti a přizpůsobit si život svým potřebám. Jsou lehce ovlivnitelní, ale odmítají poslouchat autority. (Vágnerová 2012)

Práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části popisujeme rizikové chování a jeho formy, konkrétně zneužívání návykových látek, delikvenci a šikanu. Navazujeme příčinami rizikového chování, kterých může být velmi mnoho. Druhá kapitola vymezuje pojem adolescence, faktory ovlivňující vývoj jedince, socializaci a rizikové chování v tomto období. V poslední části je vymezen pojem prevence rizikového chování, druhy prevence a minimální preventivní program. V praktické části je hlavním cílem, zjistit jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Z hlavního cíle byly stanoveny tři dílčí cíle, které zjišťují, jaká je míra zneužívání návykových látek, míra delikvence a míra šikany u žáků středních škol.

Výzkumu se zúčastnilo 190 žáků středních škol. Z toho 145 dívek a 45 chlapců. K výzkumu byl využit standardizovaný dotazník – Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA). Výsledky, které budou zjištěny výzkumem, by měly být použitelné pro odbornou praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

„Pod pojmem rizikové chování rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost“ (Miovský a Zapletalová, 2015, s. 28 - 29). Pojem rizikové chování nahrazuje termín sociálně-patologické jevy.

Rizikové chování je z obecného pohledu jakékoli chování, které přináší určité nebezpečí pro správný vývoj každého jedince, popřípadě celé společnosti. Je to ovšem tak široký pojem, že nelze nalézt v rámci odborných zdrojů jeho jednotnou definici či charakteristiku. Rizikové chování je předmětem výzkumu medicínských, psychologických či dalších vědeckých oborů, které vždy nahlíží na tuto problematiku odlišnou optikou. Také označení rizikové chování nelze považovat za jediné označení tohoto celospolečenského problému. Obecně se používají synonyma jako problémové chování, poruchové chování či antisociální chování. Rizikové chování může být obecně a jednoduše označeno jako jakékoli chování, které vykazuje znaky protisociálního chování či chování, které odporuje uznaným společenským normám. Současně se však nejedná o trestný čin. Rizikové chování v sobě může obsahovat mnoho typů chování, které nese zároveň různé úrovně protisociálního chování. Jedná se například o antisociální chování, kriminální chování či chování agresivní (Smékal a Macek, 2002).

Všeobecně lze ovšem jakékoli vymezení rizikového chování označit pouze za orientační výčet, jelikož podmnožin chování v sobě toto označení obsahuje nekonečné množství. Může se totiž o rizikovém chování hovořit jak v případě projevů chování, které je sice relativně běžné, ovšem velmi extrémně projevované. Typicky se jedná o provádění různých extrémních sportů či dalších činností. Tak také v případě patologického chování, jako je například užívání návykových látek, závislost na tabáku či na alkoholu, hraní hazardních her a podobně (Vojtová, 2010).

Rizikové chování lze charakterizovat jako chování, které je schopné vykazovat patologické dopady na fyzické a psychické zdraví daného jedince a které je současně problematické či přímo nebezpečné také pro jeho okolí. Rizikové chování je tedy specifické a charakteristické tím, že je patologické, popřípadě alespoň negativní, nejen vůči samotnému subjektu, které projevuje dané chování, nýbrž také vůči celé společnosti. „Rizikové chování přináší sociální, zdravotní či výchovná rizika pro daného jedince tak také pro společnost“ (Bendl a kol., 2016, s. 16).

Také dle Macka (2013) mluvíme o rizikovém chování jako o takovém, které přímo nebo nepřímo ústí v zdravotní nebo psychosociální poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí.

V současné školní prevenci rozlišujeme 9 oblastí rizikového chování (Miovský et al., 2010, s. 24):

- Záškoláctví
- Šikana a extrémní projevy agrese
- Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- Rasismus, xenofobie
- Negativní působení sekt
- Sexuální rizikové chování
- Prevence v adiktologii
- Spektrum poruch příjmu potravin
- Okruh poruch a problémů spojených se syndromem CAN

1.1 Formy rizikového chování

Rizikové chování může být projevováno mnoha formami a způsoby. Pro tuto práci je ovšem stěžejní rizikové chování ve školním, konkrétně ve středoškolském prostředí. Je zcela běžné, že pedagogové či ředitelé škol musí prakticky denně řešit specifické projevy rizikového chování svých studentů. Je také logické, že v rámci gymnázií či odborných škol, bude výskyt rizikového chování nižší než například na učilištích. Mezi formy rizikového chování ve školách můžeme zařadit například projevy fyzického násilí na spolužácích či pedagogickém sboru, majetkově orientované rizikové chování, kdy je kraden či ničen majetek, projevy fyzické či slovní šikany, pomluvy, holdování alkoholu, tabáku či návykovým látkám, záškoláctví, delikventní chování a podobně. Samozřejmě, že určitá forma rizikového chování je s věkem každého člověka navštěvujícího střední školu úzce spojena. To má důvod především v biologickém vývoji každého člověka. V určitých případech musí být jednoznačně nastaveny hranice správného chování. Z tohoto důvodu je nutné vždy rozlišovat, které chování je ještě v mezích problémů dospívajících žáků a které chování již naplňuje znaky protispolečenského chování. V každém případě se zřejmě ve většině případů bude jednat o subjektivní nahlížení na daný problém a vždy se bude muset

nahlížet na jedince s ohledem na jeho rodinné prostředí, věk a mentální schopnosti (Nešpor, 1995).

K výše uvedeným formám rizikového chování na školách lze také přičíst naprosté odmítání výuky a docházky do školy, což má samozřejmě svůj původ v nekvalitním rodinném prostředí. Rodina má obecně největší vliv na chování žáků, jelikož právě od ní se děti učí správnému chování a dodržování společenských hodnot a pravidel. Dospívající osoby, které dochází k výuce na středních školách se velmi často odmítají podřídit stanoveným pravidlům a odmítají uznávat autority, kterými mohou být rodiče nebo pedagogický sbor. V tomto ohledu lze rizikové žáky rozdělit do tří základních kategorií. V první kategorii se nachází žáci, kteří se rizikově projevují především v rámci vyučování a odmítají uznávat práci pedagogů. Tito žáci mají neustále problém udržet soustředěnost a klid při výuce, velmi často provokují pedagoga, ruší ostatní spolužáky v průběhu vyučování a jsou také mnohdy agresivní či vyvolávají konflikty. Ve druhé kategorii nalezneme protiklad těchto žáků, tedy žáky, kteří se naopak projevují neutrálně. Na vyzvání s pedagogem nehovoří, škole se nevěnují, nejeví o školu zájem, jejich přístup je pasivní bez motivace, nevypracovávají zadané domácí úkoly. Ve třetí kategorii se nacházejí žáci, kteří mají kázeňské prohřešky především vůči spolužákům. Šikanují je, berou jim peníze či svačiny, ponižují je, vyvolávají neustálé konflikty, či na nich páchají fyzické násilí. Právě tato kategorie rizikových žáků je pro společnost a školu samotnou nejvíce problematická, jelikož pro tyto žáky není trestem případná důtka ani vyloučení ze školy. Tito rizikovní studenti mohou také ničit školní pomůcky a veřejně poškozovat pověst školy. V případě vyrušování či jiného problematického chování, se musí pedagogové adekvátně přizpůsobovat dané situaci, což má za následek nedostatečné procvičení učiva a zároveň omezení rozvoje kompetencí žáků. Pedagogové se musí s takovými žáky vypořádat, čímž ochuzují sami sebe o vlastní síly a jiné žáky o kvalitní výuku (Auger a Bouchalat, 2005).

Výše uvedené rizikové projevy žáků z jednotlivých kategorií mohou být výsledkem mnoha příčin. Daní rizikovní žáci nedisponují dostatečně vyvinutým intelektem, tudíž si neuvědomují dopady vlastního chování. Tito jedinci jsou pod neustálým tlakem okolí, přičemž právě takovýto nátlak na psychickou stránku člověka, může být spouštěčem rizikového chování. Spouštěčem také může být negativní sociální či rodinné prostředí, v němž se daný žák pohybuje, popřípadě také jakýkoli osobní či školní neúspěch (Vágnerová, 2011).

1.1.1 Zneužívání návykových látek

Rizikovým jednáním v případě středoškoláků je zcela jednoznačně užívání drog, také užívání alkoholu a tabáku. Zneužívání drog adolescenty je velkým problémem nejen českého školství, nýbrž celé společnosti. V rámci školního prostředí je vcelku běžné, že žáci jsou schopni relativně snadno obstarat lehké i tvrdé drogy, konkrétně především marihuanu, LSD, extázi či kokain. Důvodů, pro něž se středoškolský žák rozhodne pro užití drogy, bývá mnoho. Může se jednat o špatný psychický stav z důvodu rodinných či osobních potíží, školního neúspěchu, popřípadě z důvodu šikany ze strany jiných osob. Velmi často je nefunkční rodinné prostředí spouštěčem drogové závislosti, v němž se žáci dlouhodobě zdržují a v němž nemohou pozorovat životní vzory. Drogu také mnoho žáků zkusí pouze z důvodu zvědavosti, snahy o zábavu nebo ze snahy o odloučení od nepříjemné reality života. Drogy mohou ovšem užívat i úspěšní žáci, kteří dosahují kvalitních školních výsledků a vyrůstajících v naprosto bezproblémových rodinách. Důvodem může být například nuda nebo snaha o začlenění do kolektivu spolužáků, kteří drogy také užívají. Drogy, respektive jejich účinky na lidský organismus poskytují žákům velkou úlevu od jejich psychického vypětí, stresu a umožňují jim utéct od vlastních problémů. Bohužel dlouhodobější užívání drog má neblahé důsledky na zdravotní stav uživatele a také na sociální vztahy daného jedince. V neposlední řadě mají vliv na kvalitu výkonu ve škole. Při dlouhodobém užívání návykové látky, u uživatele s největší pravděpodobností dojde k rozvoji závislosti, přičemž z tohoto důvodu je uživatel následně nucen vlastním organismem k tomu, aby drogu užil opakovaně ve větších dávkách a stále častěji. V opačném případě trpí lidský organismus takzvanou abstinencí což má neblahé dopady na lidský organismus, stejně jako užívání látky, tudíž se uživatel drog dostane do prakticky neřešitelné situace a musí velmi rychle vyhledat odbornou pomoc. Při dlouhodobé závislosti se u uživatele rozvíjí mnohé zdravotní problémy a psychický stav uživatele není ideální. Mnoho uživatelů trpí depresemi a jinými psychickými potížemi či poruchami. Z tohoto důvodu je tedy patrné, že problematika rizikového užívání drog žáky středních, ovšem také jiných škol je především vzhledem k jejich věku a mentálnímu nastavení velmi složitá (Martin, 1997).

Velkým problémem je mimo tvrdých drog také užívání alkoholických nápojů a tabáku. Alkohol může krátkodobě, stejně jako drogy poskytovat zábavu či úlevu od stresu žákům, ovšem pro dospívající osoby je velmi nebezpečný. Alkohol především omezuje veškeré mozkové funkce a je schopen negativním způsobem ovlivnit úsudek. Žáci, kteří jsou

pod vlivem alkoholu velmi často páchají činy, které by ve střízlivém stavu nikdy neprovedli. Z tohoto důvodu je právě alkohol mnohdy důvodem rizikového chování v prostředí školy, ovšem také důvodem rizikového chování žáků mimo školu. Alkohol totiž odnímá základní zábrany v rámci jednání a zpomalují jakékoli schopnosti reakce (Train, 2001).

Nejrizikovějším faktorem u mládeže je kouření tabáku, jelikož takto mladé osoby by se měly jednoznačně věnovat zcela odlišným aktivitám, než je kouření. Žáci kouří především z toho důvodu, že chtějí mezi svými vrstevníky vypadat důležité či nechtějí naopak vyčnívat z řady. Mimo tyto důvody má kouření také schopnost, stejně jako alkohol a drogy odstraňovat stres a uvolňovat napětí. Opětovně má v tomto ohledu významnou úlohu především rodinné prostředí daného žáka, jelikož v situaci, kdy kouří oba jeho rodiče, existuje velký předpoklad toho, že bude kouřit také. V takovémto případě nepovažuje své jednání za rizikové, nýbrž považuje žák kouření za něco zcela běžného (Pešek a Nečesaná, 2009).

1.1.2 Delikvence

Delikvence žáků středních škol je velmi závažným problémem, jelikož se jedná již o rizikové chování, které přímo hraničí s trestnou činností. Samotný pojem delikvence znamená: *„Případy rizikového či problémového chování mladých osob, které svým pojetím mohou, ovšem nemusí být označeny za trestný čin a nemusí být tedy souzeny českými soudy. Delikvence tedy označuje mírnější projevy chování než kriminalita, která se týká trestné činnosti a týká se především osob dospělých“* (Novotný, 2006, s. 8).

Delikvenci také můžeme obecně nazvat jako: *„jakýkoli typ protispolečenského či rizikového chování mladistvých osob, které porušuje ve své podstatě společenská pravidla, přičemž se ovšem nemusí nutně jednat o trestné činy“* (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 315).

Charakteristické znaky školních delikventů představují především snahu o chování, která bude oceněna spolužáky, respektive snaha o vyrovnání se dospělým osobám, nerespektování autorit, především z řad pedagogů, opoziční postoj vůči okolí, nevyrovnanost a nestabilita v psychickém rozpoložení, agresivnější a konfliktnější chování, kritický postoj vůči společnosti, rodičům, škole a podobně, či emoční projevy bez jakýchkoli ohledů na společenská pravidla či konvence (Matoušková, 2013)

1.1.3 Šikana

Dalším typem velmi rizikového chování v rámci školního prostředí je šikana. Jedná se opět o chování, které již mnohdy hraničí s trestnou činností. Šikana samozřejmě není typická pouze pro školní prostředí, popřípadě pro školní mládež. Šikanu lze pozorovat prakticky v jakémkoli prostředí, typicky v práci, a u osob v jakémkoli věku, ovšem ve škole je toto rizikové chování velmi rozšířené (Kolář, 2001).

Šikanu nelze definovat jednoduchou a konkrétní definicí, jelikož je na ni opět nahlíženo z mnoha úhlů. Obecně se může jednat například o definici, která šikanu přirovnává k promyšlenému, opakovanému a zcela úmyslnému ubližování ze strany silnějšího jedince či skupiny vůči jedinci slabšímu, či slabší skupině. Takovéto ubližování může být jak fyzického, tak také psychického charakteru (Vágnerová, 2011).

Jinak může být šikana charakterizována jako rizikové chování, které má za cíl zastrašit šikanovanou osobu, poškodit ji či ji jakýmkoli jiným způsobem zesměšnit. Jak již bylo zmíněno výše, šikana může být prováděna fyzickým násilím, popřípadě také prostřednictvím psychického nátlaku, což je mnohdy ta horší varianta šikany, kdy šikanovaná osoba nemusí čelit bolesti. Je vystavena ponižování, zesměšňování na veřejnosti, musí snášet neustálé urážky a nadávky před očima jiných osob. Právě psychická šikana má v řadě případů vliv na rozvoj následné šikany fyzické (Vágnerová, 2011).

Šikanu lze rozdělit v praxi do několika stádií, přičemž se jedná postupně o takzvaný ostrakismus, fyzickou agresi, popřípadě psychickou manipulaci, tvorbu jádra, přijetí zavedených principů a totalitu. V případě prvního stádia, tedy ostrakismu dochází k ignorování šikanované osoby, kolektiv se jí zříká, nereaguje na ni a postupem času dochází také k ponižování a zesměšňování. Jedná se o nejlehčí fázi šikany, kdy není ještě šikanovaná osoba fyzicky ani výrazněji fyzicky napadána a teprve se tvoří potenciální agresori. Druhé stádium fyzické agrese a psychické manipulace již představuje výraznější projevy šikany, přičemž nejčastěji se agresori vůči šikanované osobě projevují na společných akcích, kde může šikanu sledovat mnoho dalších osob a v rámci tohoto kolektivu je šikanovaná osoba nejvíce zranitelná. Třetí stádium šikany s označením tvorby jádra představuje vytvoření konkrétních šikanujících agresorů, kteří dají zbytku kolektivu na výběr, zda se přidají na jejich stranu, či se z nich naopak stanou další šikanované osoby. V dalším stádiu přijetí zavedených principů je již kolektiv jednoznačně rozdělen na šikanující a šikanované osoby, přičemž ty nemají dále sílu na odpor a šikanu považují za běžnou součást svého života. Poslední fázi šikany je takzvaná totalita, kdy šikanující agresori velmi

tvrdě vládnu celému kolektivu, přičemž šikanované osoby musí poslouchat. Šikanování žáci velmi často chrání před svým okolím šikanující agresory, jelikož především se snaží, aby se nikdo další, například rodiče, nedozvěděli o jejich šikaně. V tomto případě by měly především pedagogové sledovat jakékoli náznaky šikany v případě jakéhokoli podezření na projevy rizikového a problémového jednání žáků co nejdříve zakročit (Martínek, 2009).

1.2 Příčiny rizikového chování

Příčin rizikového chování u žáků středních škol může být velmi mnoho. Mezi nejvíce ohrožené osoby, které mohou v období středoškolských let vykazovat známky rizikového chování patří především žáci, kteří pocházejí z nefunkčních rodin, z nekvalitního sociálního prostředí a žáci zanedbávání, popřípadě dokonce zneužívání. Tito žáci mohou trpět nedostatkem sebevědomí, popřípadě naopak se mohou projevovat extrémně sebevědomě či agresivně a konfliktně. Potenciálně problematickými žáky s možným rizikových chováním mohou být také více etnicky, nábožensky či rasově odlišní žáci (Šebková, 2004).

Problematickou se v tomto ohledu jeví zejména příliš tvrdá a přísná či naopak příliš benevolentní výchova v dětství daného žáka, popřípadě ze společenského pohledu je příčinou vyčlenění ze společnosti či dlouhodobá chudoba rodiny žáka. Preventivně naopak působí výchova žáka v úplné a funkční rodině, kvalitní komunikace či společenský a rodinný respekt. Velmi důležitým preventivním faktorem je také socializace v efektivním a nerizikovém prostředí. Ze společenského pohledu je důležité kvalitní vzdělání, odsouzení jakéhokoli problémového chování a podpora ze strany mladistvých či dospělých vzorů (Kabiček, 2014).

Negativní dopady rizikového chování v období takzvané adolescence, která bude blíže charakterizována v další části této práce, představují zejména zdravotní potíže mladistvých osob, ekonomické a sociální potíže, potíže ve škole či další různé problémy (Kabiček, 2014).

2 OBDOBÍ ADOLESCENCE

„*Být normální v období dospívání je samo o sobě nenormální.*“ — Anna Freud rakouská psychoanalytička 1895–1982

Vývoj v období adolescence probíhá ve třech hlavních oblastech, jedná se o oblast biologickou, kde dochází k určitému vývoji mozku, pohlavnímu dozrávání (pubertě), oblast psychickou (kognitivní, prosociální a morální vývoj) a oblast sociální – formování identity, nové role a zařazení ve společnosti (Sobotková, 2014). Období adolescence je velmi úzce spojeno s druhým stupněm základní školy a se střední školou. Adolescentem je totiž každý člověk zhruba mezi svým desátým a dvacátým rokem života. Toto období je charakteristické tím, že se v případě adolescenta již nejedná o dítě, ovšem současně se nejedná o dospělé osobu. Adolescence je tudíž jakýsi přechod člověka mezi dětským obdobím a dospělostí. V období adolescence prožívá každý člověk značné změny v oblasti fyziologie, psychiky a také v oblasti sociálních vztahů a celkové socializace. U některých osob jsou tyto změny velice bouřlivé, u jiných osob jsou naopak velmi střídme. Adolescenti se obecně snaží nalézt své vlastní místo ve společnosti, snaží se přizpůsobit vlastní život svým potřebám a představám a snaží se také vytvořit si vlastní dospělejší identitu (Vágnerová, 2012).

Právě problematika vlastní identity je specifikem tohoto životního období. „*Primárním cílem adolescenta je vždy nalezení vlastní identity, díky níž bude schopen následně fungovat samostatně, stabilně a zcela zodpovědně v prostředí celé společnosti*“ (Sobotková, 2009, s. 31).

V období adolescence prakticky nelze nalézt vlastní identitu, ta bývá nalezena později, ovšem samotné hledání této identity je pro adolescenci typické. Samotný vývoj adolescenta je velmi specifický a individuální, jelikož každému adolescentovi se může podařit určitý rozvoj v konkrétní oblasti v odlišném věku (Sobotková, 2009).

Adolescenti si v průběhu adolescentního období prakticky neustále pokládají otázky, pomocí kterých si právě utváří vlastní identitu. Mezi tyto otázky patří například otázky: „*Kdo vlastně jsou, co všechno umí, kam by měl směřovat jejich život, jaké postavení mají ve společnosti a jak je hodnotí jejich přátelé i cizí lidé*“ (Šimíčková Čížková, 2010, s. 125).

Adolescenti se velmi v brzkém věku snaží vymanit z kategorie dětí, a naopak zařadit se po bok dospělých osob, přičemž vyžadují totožné výhody s dospělým životem spojené.

Naopak veškerou odpovědnost přijmout odmítají. Z tohoto pohledu se snaží nebýt v jakémkoli podřízeném postavení vůči svému okolí. Odmítají tedy poslouchat pedagogy, rodiče, popřípadě další authority. Adolescence v minulosti nastupovala u dětí později a trvala kratší dobu, než je tomu dnes. Není výjimkou, že některé děti se stávají adolescenty již krátce po dovršení deseti let. Naopak většinou adolescence končila s dosažením dospělosti, v současné době není výjimkou, že adolescentem je člověk starší dvaceti let. S tímto je spojen také pozdější nástup do faktického dospělého života, spojeného s odpovědností, společenským postavením, zaměstnaností, manželstvím či rodičovstvím, které se posouvá stále do pozdějšího věku. Adolescence tedy v životě člověka v současnosti zabírá stále delší časový úsek (Sawyer a kol., 2018).

Adolescence je typická tím, že mladí lidé v tomto období již nezapadají do kategorie dětí, současně také nezapadají prozatím do kategorie dospělých. Liší se od obou kategorií prakticky vším, oblékáním počínaje a životním stylem konče. Neustále hledají vlastní životní hodnoty a kulturu, což může být z pohledu rizikového a protispolečenského chování velmi nebezpečné, jelikož mnohdy si svou vlastní životní cestu nacházejí prostřednictvím extrémních prostředků (Sobotková, 2014).

Každý adolescent si svou vlastní identitu pojímá odlišným způsobem. Mezi jednotlivé prvky identity patří zejména *vědomí vlastní jedinečnosti, specifičnosti a unikátnosti, důležitý pocit sounáležitosti, kontinuity a stability, potřeby sebevědomí a odpovědnosti za vlastní jednání a celý život* (Sobotková, 2009, s. 32).

Adolescenti se střetávají s konfliktem mezi vlastními cíli, zájmy a zájmy jejich okolí. Konkrétně se jedná o to, že od adolescentů se očekává, že již v období adolescence naleznou svůj vlastní životní cíl a okolo osmnáctého roku si také vyberou své budoucí povolání. Ovšem mnoho adolescentů tyto cíle nemá a nechtějí si ani tímto uvažováním kazit své dospívání, jelikož nejsou vyhraněni jedním směrem a teprve si své zájmy ujasňují a nalézají různé možnosti. Právě zde se vytváří konfliktní prostor mezi adolescenty a jejich rodiči či pedagogy, jelikož ti naopak vytváří tlak na adolescenty v tomto směru, jelikož mají mnohdy své vlastní představy o budoucnosti jejich dítěte či žáka. Obecně jen nízké procento adolescentů přesně ví, čeho chce ve svém životě dosáhnout, velmi často se rozhodují pod tlakem a s ohledem na názor rodičů či pedagogů. V tomto případě se ovšem opět dostává adolescent do konfliktu, tentokrát se svou vlastní identitou. Velkým problémem v tomto směru jsou nenaplněné ambice rodičů, kteří vkládají své ambice do svých dětí. Především

chlapci jsou pod větším tlakem, jelikož se předpokládá, že budou ekonomicky úspěšní, neustále jim je předhazováno, že musí uživit vlastní rodinu, což je sice pravda, ovšem adolescenti takovéto tlaky nechtějí ve svém věku řešit a neumí si s tímto poradit. U dívek se naopak neustále hovoří o jejich mateřských povinnostech, jsou tedy již v adolescenci velmi často pod tlakem rodičů a okolí v této oblasti (Šimíčková Čížková, 2010).

Adolescenci lze rozdělit v jejím průběhu do dvou základních částí. První polovina tohoto období se nazývá ranou adolescencí neboli pubescencí, která je typická fyziologickými změnami, rychlým růstem a vývojem, extrémním prožíváním běžných situací a emočními změnami. Druhá polovina adolescentního období se nazývá pozdní adolescencí, přičemž tato je naopak typická komplexními psychickými proměnami adolescenta, vytvářením a stabilizací sociálního postavení a společenských rolí a také změnami celé osobnosti adolescenta. Jednotlivá období nelze přesně věkově charakterizovat, jelikož jsou u každého adolescenta individuální (Vágnerová, 2012).

Dle Kabíčka (2014) je to období s velkými rychlými biologickými, psychickými a společenskými vývojovými změnami. Adolescent hledá svou identitu a osamostatňuje se. Mění se jeho tělo, urychluje se růst a dospívá pohlavně. Nedílnou součástí jeho života jsou povinnosti, zodpovědnost, svoboda rozhodování, osamostatňování. Také dle Kuhna (2009) se dospívající musejí vyrovnat s řadou změn, včetně těch fyzických, emočních, změnou své pozice v rodině, vztahy mezi vrstevníky a aktivitami ve škole. Je důležité, aby těmto změnám rozuměli a našli v nich smysl. Začínají také formovat svou vlastní identitu.

„Dospívání jako přechodnou fází lidského života, kdy člověk přestává být dítětem, avšak není zatím dospělý. Dospívání je jedním z rizikových období lidského života. Dospívání je jedním z nejvíce formujících období lidského života, srovnatelné s nejranějším dětstvím” (Machová, Kubátová a kol., s. 164).

Postavení rodiny v tomto období výrazně klesá. Zásadní význam má potřeba začlenění se do kolektivu svých vrstevníků. Vliv tohoto kolektivu se pak naopak výrazně zvyšuje. Adolescent potřebuje cítit, že je s ním jednáno jako s rovnocenným partnerem a v některých případech se odmítá podřizovat autoritám (Vágnerová, 2000).

2.1 Faktory ovlivňující vývoj dítěte

V adolescenci dochází k velmi rychlému a mnohdy překotnému vývoji jedince v komplexním pojetí. Faktory ovlivňující tento vývoj jsou vždy individuální a budou se u každého člověka lišit. Celkově se adolescent vyvíjí především ve fyziologickém a emocionálním ohledu a každého adolescenta se týká také kognitivní a morální vývoj. K fyziologickému vývoji dochází především v období pozdní adolescence. V tomto období je tento vývoj také ukončen a adolescenti se stávají plně rozvinutí v oblasti sexuality. S tělesnými změnami není snadné se vyrovnat, adolescenti s přijetím vlastního těla mohou mít mnohdy problémy. V tomto případě se snaží zapadnout mezi své spolužáky či vrstevníky, čímž jsou ovlivněni v oblasti vyjadřování či oblékání. V tomto případě jsou vytavení tlaku především dívky, jelikož jsou jim předkládány příklady modelek, už v období adolescence, jako vzor ideálu. Dívky se chtějí těmto modelkám přiblížit, snaží se snížit svou tělesnou váhu, což může být spouštěčem mnoha zdravotních komplikací fyziologického i psychologického směru (Thorová, 2015).

Nejvýznamnějším faktorem emocionálního vývoje jsou hormony, které se v adolescenci v těle jedince projevují čím dál více a razantně ovlivňují jeho emoční nastavení a způsob jeho prožívání každodenních situací. Z tohoto důvodu jsou adolescenti velmi emočně vypjatí citliví na jakoukoli poznámku z vnějšího okolí, přičemž reagují zcela neadekvátně situaci. Ovšem nemohou si pomoci, jelikož jejich emoční stav je ovlivněn jejich hormony (Vágnerová, 2012).

Adolescenti se v důsledků emoční nestability nejsou schopni správně a reálně ohodnotit. Jelikož mnohdy nejsou schopni přijmout sami sebe, takové, jací jsou, dělá jim problémy jakákoli nemístná či pouze nic neznamenantající průpovídka či narážka ze strany rodičů, pedagogů či spolužáků, přičemž takováto narážka je pro ně velmi citlivá a zraňující, i kdy fakticky tomu tak není. *„Emoce, respektive nevyrovnanost v této oblasti, je pro sebehodnocení velmi důležitá. Adolescent není schopen vůči sobě získávat jakkoli validní a relevantní informace, ovšem toto období je pro ně velkou zkušeností, s níž se musí vyrovnat, což jim pomůže do budoucna“* (Vágnerová, 2012, s. 392).

2.2 Socializace

Socializace adolescentů je velice důležitá a jedná se o velmi složitou problematiku. Adolescenti jednoznačně prochází v průběhu tohoto období specifickým sociálním vývojem

a vytváří si především sociální vztahy ve dvou základních oblastech. Jedná se o oblast rodinnou, kde se tvoří vztahy s rodiči, prarodiči a sourozenci a oblast společenskou, kde se tvoří především vztahy s přáteli či s dalšími osobami. Sociální vztahy představují pro adolescenty velmi důležitou součást jejich života. Formují jejich osobnost, charakter a také napomáhají ke společenskému postavení a k vymezení sociálních rolí. Prostřednictvím sociálního kontaktu si adolescenti také osvojují sociální komunikaci a vymezují si své vlastní názory. V adolescentním období je také typické, že se jednotlivci s podobným pohledem na svět sdružují do vlastních skupin, v nichž se cítí uznávání a jsou schopni sami sebe chápat podstatně pozitivněji než mimo skupinu. V rámci těchto sociálních skupin prakticky neustále bojují proti jakýmkoli odlišným názorům či postojům, které mají buďto jiné sociální skupiny nebo typicky rodiče či jiní dospělí (Šimíčková a Čížková, 2010).

Socializace v rámci rodiny představuje především vytváření bližších vztahů s rodiči, popřípadě se sourozenci. Především rodiče mají na každé dítě, případně posléze adolescenta významný vliv. Obecně se v minulosti považovalo za naprosto běžné, že rodiče mají se svými dětmi v dospívání konflikty, což se nepovažovalo tedy za významnější problém. Předpokládalo se, že jejich vztahy se po prožití adolescence urovnají. Následně ovšem bylo prokázáno, že tyto konflikty je možné eliminovat, obejít je, a to tím způsobem, že by to nikterak nenarušilo rodinné vztahy a vazby. Právě neustálé konflikty s rodiči mohou mít vliv na případné rizikové či dokonce delikventní jednání svých dětí. Ti v případě nespokojenosti s rodinným prostředím utíkají z domova, chodí za školu, či se uchylují ke konzumaci alkoholu či užívání drog. Rodiče by měli v případě konfliktu vždy nechat svému dítěti prostor k vyjádření jeho názoru, přičemž ten by měl mít vždy snahu pochopit také rodiče. V tomto případě by měli být rodiče tolerantní, chápaví a měli by brát na své dítě ohledy. Ovšem současně by měly být z jejich strany stanoveny jednoznačné hranice, za něž adolescent již nesmí přejít. I přes množství konfliktů v tomto období adolescenti vesměs své rodiče respektují, jelikož je i přes své aktuální nastavení mají rádi a považují je za důležité osoby ve svém životě. I přes ovlivnění vrstevníky jsou to stále rodiče, za nimiž si jde dítě nejčastěji pro jakoukoli radu. Závislost mladistvých na rodičích je v tomto období již ovšem výrazně nižší než v dětském věku. Adolescenti jsou na rodičích v tomto období závislí především z pohledu ekonomického (Macek, 2003).

Velmi důležité jsou v období adolescence také vztahy mezi sourozenci. V případě, že mezi sourozenci není výrazný věkový rozdíl, mohou mít stejné zájmy, mohou se navzájem

více chápat a mohou se vzájemně podporovat. Z tohoto důvodu jsou sourozenecké vztahy pro socializaci adolescenta velmi významné (Macek, 2003).

Sociální vztahy s ostatními vrstevníky jsou pro adolescenta velmi významné. Prostřednictvím těchto vztahů si totiž upevňují vlastní názory a rozšiřují si své obzory. Přátelé a kamarádi napomáhají každému jedinci v tomto období v rámci formování vlastní osobnosti a mají na ně významný vliv v rámci jejich jednání a chování. V rámci vrstevnických sociálních vztahů se také velmi často mění sociální role, kdy jsou někdy dva přátelé v pozici soupeřů a jindy zase naopak v pozici spoluhráčů. Mladiství jsou vždy spokojeni v případě, že jsou svými vrstevníky obdivováni a chápáni. Z tohoto důvodu se vytváří sociální vztahy mezi adolescenty, kteří vyznávají společné zájmy, hodnoty a náhled na život (Thorová, 2015).

Sociální vztahy mezi vrstevníky jsou významné zejména z toho důvodu, že mnohdy nahrazují adolescentům jejich vlastní rodinu. Jednotlivé životní změny taktéž probíhají velmi často u všech kamarádů současně a adolescenti tak nejsou na své fyzické, psychické či sociální potíže sami. Adolescenti se z důvodu konfliktů a nesouhlasu mnohdy odpoutávají v tomto období od vlastní rodiny, tudíž se v rámci sociálních vztahů s vrstevníky cítí bezpečněji. Vrstevníci jsou si tedy velmi často sami sobě navzájem oporou a navzájem si dopomáhají k životní jistotě (Vágnerová, 2012).

Adolescenti si vytvářejí sociální vztahy s vrstevníky především v prostředí školy, tedy mezi spolužáky. „Pro mnoho adolescentů je o mnoho významnější sociální pouto se spolužáky, než samotný proces výuky a jejich vzdělávání. Adolescenti bez rozdílu požadují, aby byli svými spolužáky adekvátně a pozitivně přijati“ (Thorová, 2015, s. 198).

Pro adolescenty je jednoznačně nejvýznamnější potřebou v tomto období potřeba být uznáván v kolektivu vrstevníků. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že adolescent tímto rozvíjí svou vlastní identitu a také si tímto buduje vztah se sebou samým a sebevědomí. Právě pro uznání ze strany ostatních je adolescent velmi často schopen provést prakticky cokoli, tedy v mnoha situacích je schopen také provést kriminální jednání, jen aby si získal obdiv kamarádů. Většinou se tento fakt děje spíše u starších adolescentů, kteří mají také vyšší potřebu uznání (Vágnerová, 2012).

Velká skupina adolescentů má v praxi velkou moc, což se projevuje také na chování jeho členů. Skupina je schopna dotlačit každého člena k určitému chování, a to jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu, kdy mohou být jednotliví členové podporováni a motivováni,

popřípadě zastrašování. Jednotlivci se poté mohou snažit upozornit na sebe například kvalitními výsledky ve škole, či naopak agresivitou, šikanou či delikvencí (Thorová, 2015).

Přátelství více vrstevníků má na jejich život velký vliv. „*Přínosné je však pouze přátelství, které je založeno na podpoře a motivaci, donucovací, vyděračské a manipulující přátelství, může mít pro každého jednotlivce dopady pouze negativní*“ (Thorová, 2015, s. 198).

V době adolescence se mnoho jednotlivců snaží podobat se svým vzorům, kteří se mohou rekrutovat z řad známých herců, zpěváků, sportovců, popřípadě z řad starších členů party či starších spolužáků. Z tohoto důvodu se snaží oblékat či chovat jako oni. Důležité ovšem je, aby tyto vzory uznával také zbytek skupiny, jelikož v opačném případě hrozí odsun daného jednotlivce na okraj zájmu, což by mělo samozřejmě negativní dopad na osobnost daného adolescenta. V případě této situace se může stát, že se daný jednatel bude snažit za jakoukoli cenu dostat své uznání zpět. Bude se vnučovat a přitahovat na sebe pozornost jakýmkoli dostupnými, popřípadě i zakázanými prostředky. V některých případech se tímto sice dostanou nazpět do objektu zájmu skupiny, ovšem ostatní jej mohou brát pouze jako zpestření a o přátelství skutečně nebudou mít významnější zájem. V mnoha případech se spolu začnou bavit jedinci, kteří by na sebe nikdy nenarazili, jelikož mají například zcela odlišné zájmy. Z důvodu oboustranné samoty vzájemnému přátelskému vztahu dají šanci. V adolescenci je totiž samota zcela nepřijatelný pojem, jelikož vztah s vlastní rodinou začíná být nedostačující v oblasti sociálních vztahů (Vágnerová, 2012).

K sociálním vztahům je také ještě nutné uvést, že v adolescenci málokdy funguje přátelství mezi oběma pohlavími. Chlapci se budou bavit zejména s chlapci a děvčata zase s děvčaty. Chlapci mohou využít přátelství s děvčaty pouze v situaci, kdy se potřebují svěřit s důležitým tajemstvím, které by chlapci mohli považovat za slabost, což u dívek většinou nehrozí (Macek, 2003).

2.3 Rizikové chování v adolescenci

Tento pojem je široce zkoumaným pojmem ve vývojové a sociální psychologii. Adolescence je etapa, kdy je možné hlouběji porozumět chování člověka a identifikovat příčiny, které mohou vést k problematickému vývoji. Přestože většina mladých lidí prochází touto fází bez významnějších psychických, sociálních nebo zdravotních komplikací, období dospívání je charakterizováno rychlým nárůstem rizik, které mohou ohrozit jak fyzické, tak mentální zdraví (Sobotková, 2014).

Rizikové chování v období adolescence se velmi často považuje za zcela normální a je považováno za nedílnou část chování adolescenta, jelikož se s ním v tomto životním období setkal prakticky každý, kdo musel řešit jakoukoli složitou životní zkušenost. Nelze obecně uvést, jaký je poměr rizikového a nerizikového jednání adolescentů, jelikož na takovéto chování bude vždy působit celá řada faktorů, ovšem rizikové chování do tohoto životního období zcela jistě patří a musí se s ním také počítat v rámci výchovy a vzdělávání (Dolejš a Orel, 2017).

Rizikové chování by ovšem mělo být vždy pouze občasného charakteru a mělo by ke konci adolescence zcela samo od sebe skončit. V opačném případě, by se této problematice již mělo věnovat více pozornosti a daný jedinec by měl být sledován odborníky. Je tomu tak zejména z důvodu, že by mohl nastat takzvaný efekt morbidit mládeže. To má za následek možné delikventní chování adolescentů a je rovněž nejvýznamnějším faktorem předčasných úmrtí mladistvých (Bělík a Hoferková, 2018).

Mezi nejčastější rizikové chování adolescentů řadíme především různé agresivní typy chování, přičemž do této kategorie můžeme zařadit například kriminální jednání, šikanu, násilí a podobně, pasivní chování, kde do této kategorie patří například záškoláctví či užívání alkoholu a drog a takzvané kompromisní typy chování, kam lze zařadit jakékoli konfliktní vztahy s rodinou či přáteli, popřípadě další sociální problémy (Dolejš, 2010).

2.4 Syndrom rizikového chování v adolescenci

Již v předešlé části byl zmíněn takzvaný efekt nové **morbidit mládeže**. Tento efekt lze jinak nazvat také jako syndrom rizikového chování v adolescenci. Tento syndrom se výrazněji začal ve společnosti projevovat koncem minulého století, přičemž největší rozmach nastal možná překvapivě zejména ve velmi vyspělých a rozvinutých evropských zemích a ve Spojených státech amerických. Výzkumy v těchto zemích prokázaly, že mládež a jejich psychické i fyzické zdraví je ohroženo více jejím vlastním chováním než jakýmikoli nemocemi. Z důvodu tohoto syndromu, jak již bylo zmíněno, dochází k nejvíce úmrtím ve věkové kategorii od patnácti do devatenácti let. Období adolescence bylo již vcelku podrobně popsáno. Veškerá rizika s tímto obdobím spojená, hledání vlastní identity, sociální konflikty s rodinou, nedůvěra k autoritám, sklony ke zbytečnému riskování a podobně, mají vliv na uvedený syndrom. Jak již bylo také uvedeno, určitá míra rizikového chování je společností chápána a tolerována, jelikož je pro období adolescence typická a ve většině

případů zcela sama odezní. Ovšem čím dál více adolescentů si rizikový styl života přijme i do dospělého života, čímž jsou tyto osoby v průběhu celého života velmi negativně ovlivněny (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014).

3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Prevenici rizikového chování lze charakterizovat jako souhrn jednotlivých opatření, která mají předcházet tomuto rizikovému chování. Preventivně lze působit samozřejmě vůči jakémukoli nechtěnému jevu ve společnosti. Může se jednat například o zdravotní potíže, nemoci, kriminalitu, školní potíže, násilí, sociální problémy či návykové látky. „Prevence rizikového chování ovšem v sobě obsahuje všechna vzdělávací, výchovná, sociální a zdravotnická opatření, jejichž využití je směřováno k prevenci rizikového chování u adolescentů, čímž by mělo být zamezeno jeho dalšímu rozvoji, ke zmírnění projevů rizikového chování, popřípadě k vyřešení následků rizikového chování“ (Bártík a Miovský, 2010, s. 24).

Adolescenti často přistupují k rizikovým činnostem jako k způsobu, jak řešit určité osobní nedostatky. Klíčem k prevenci takového chování je rozpoznání a eliminace rizikových prvků a současně posílení ochranných faktorů, ať už ve školním prostředí, doma nebo v aktivitách mimo školu. Ochranné faktory mohou efektivně zmírňovat dokonce i vážné rizikové situace či chování. Prevence hraje klíčovou roli v procesu výchovy, ovlivňuje nejen individuální osobnost, ale také její sociální prostředí a celou komunitu. Jejím primárním cílem je zabránit vývoji různých typů nežádoucího či nepřijatelného chování, které je charakteristické porušováním společenských norem (Kaleja, 2014).

Prevence je skutečně jedním z nejvýznamnějších faktorů, které mohou ovlivnit zmírnění výskytu rizikového chování žáků na základních či středních školách, popřípadě také zmírnění kriminálního jednání adolescentů. V posledních letech je zjevné, že prostřednictvím prevence se dějí neustále efektivní změny v rámci této problematiky. V rámci škol bylo provedeno několik výzkumů, které se týkali například delikventního chování adolescentů, popřípadě také užívání drog či jiných návykových látek ze strany adolescentů. Typickým příkladem může být například výzkum nazvaný ESPAD, což představuje zkratku Evropské školní studie o alkoholu a drogách, která prakticky probíhala mezi lety 2019 a 2020. Právě touto studií bylo zjištěno, že adolescenti napříč různými školami užívají alkohol a drogy v menším rozsahu, než tomu bylo dříve. To je zapříčiněno zejména kvalitní a efektivně zaměřenou prevencí, kdy tato prevence je dlouhodobě a kvalitně prováděna na všech školských úrovních. Spolu s kvalitní prevencí je tento fakt přisuzován také moderním technologiím, které adolescenty v posledních letech umí zabavit. Z toho důvodu se tolik nemusí obracet v případě nouze na alkohol či drogy.

Naopak se prevence u adolescentů musí nově zaměřit na možná rizika spojená se závislostí na moderních technologiích, sociálních sítích či digitálních, popřípadě hazardních hrách na internetu (ESPAD, 2020).

Klíčovým bodem tedy je, aby dospívání dětí proběhlo bez nepříznivých dopadů. Zásadním prvkem je rozvíjet vazby v rodině již od raného dětství, kdy se rodina stává vzorem, který si dítě sebou nese po zbytek života. Včasná intervence, tak může přispět k prevenci nežádoucího chování. Prevence se neomezuje jen na zdravý životní styl či vyhýbání se škodlivým aktivitám, jako je kouření. Zahrnuje také vytváření lákavých programů a nabízení alternativních vzdělávacích možností, které umožňují kvalitní využití volného času (Jedlička, 2015).

3.1 Druhy prevence

Prevence rizikového chování se může dělit do tří základních typů, a to na prevenci **primární, sekundární a terciární**. Primární prevence je typická tím, že zahrnuje jakékoli činnosti směřující vůči celé společnosti s cílem zabránit vzniku rizikového chování. Primární prevence se přitom může **dále dělit na prevenci specifickou a nespecifickou**. Specifická primární prevence je zaměřena zejména na specifické problémy rizikového chování, jako je například šikana, užívání návykových látek, kriminalitu či záškoláctví. Je prováděna především prostřednictvím různých podpůrných opatření a programů. Nespecifická prevence se poté zaměřuje především na volnočasové činnosti adolescentů a dětí. Jejím cílem je zejména formování osobnosti daného jedince a navedení tohoto jedince ke zdravému a pozitivnímu životnímu stylu tak, aby jedinec sám byl schopen čelit jakýmkoli životním nástrahám a negativním vlivům. Sekundární prevence rizikového chování se naopak zaměřuje především na osoby, u nichž existuje předpoklad zvýšené možnosti rozvoje rizikového chování. Jedná se tedy především o adolescenty, kteří pocházejí ze špatného sociálního prostředí, disponují poruchami chování a podobně. Sekundární prevence je tedy prováděna zejména prostřednictvím intervence, léčení či prostřednictvím poradenství. Konečně terciární prevence se zaměřuje na jedince, kteří již rizikovému chování propadli a disponují osobní negativní zkušeností. Terciární prevence tedy působí především prostřednictvím resocializace těchto jedinců a snaží se o jejich opětovnou integraci do společnosti. Z tohoto důvodu působí terciární prevence především jako ochrana proti recidivnímu jednání (Thorová, 2015).

Velmi důležitou osobou v oblasti prevence rizikového chování adolescentů je školní metodik prevence, který působí na školách a jeho prostřednictvím by měl být prováděn takzvaný **Minimální preventivní program školy**. Školní metodik prevence provádí veškeré informační, metodické, poradenské a koordinační preventivní aktivity. Školní metodik prevence by měl efektivně spolupracovat se všemi úřady a institucemi, které se problematikou rizikového chování adolescentů věnují. Měli by skupinově i individuálně pracovat s žáky, kteří vykazují znaky rizikového chování a pocházejí z nekvalitního sociálního prostředí, popřípadě s těmi, kteří si prošli negativní životní zkušeností. Celková problematika působnosti školního metodika prevence je upravena **vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních**, přičemž aby mohl školní metodik prevence působit aktivně, musí splnit kvalifikační a odborné předpoklady stanovené ve vyhlášce č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků a v zákonu č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Školní metodik prevence rizikového chování dále spolupracuje v rámci školy s dalšími odborníky, především se speciálními pedagogy, klasickými pedagogy, s ředitelem a také s výchovnými poradci. Dále by měl spolupracovat s rodinou žáka a měl by se zaměřovat na žáky s různými výchovnými či vzdělávacími poruchami a problémy. Školní metodik prevence není specializovaným pracovníkem, nýbrž se jedná o učitele, který navíc pracuje v oblasti prevence rizikového chování. Z tohoto pohledu je tedy zřejmé, že musí zvládat mnoho specifických činností. Mimo výchovně vzdělávací činnost, musí ovládat také činnosti diagnostické, v jejímž rámci by měl být schopen odhadnout možný rozvoj jednotlivých žáků a odhalit možné rizikové chování u žáků. Dále by měl být schopen činnosti poradenské, v jejímž rámci poskytuje podporu a pomoc všem žákům, kteří o ni požádají, činnost informační, kdy informuje rodiče žáka či kompetentní instituce o nastalé situaci, činnost konzultační a činnost koordinační, pomocí níž organizuje spolupráci veškerých subjektů, kteří se na prevenci rizikového chování a na chodu školy podílí (Tyšer, 2006).

3.2 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je ucelený soubor činností a opatření, díky nimž by bylo možné efektivně působit v rámci prevence rizikového chování. Minimální preventivní program je sestavován právě Školním metodikem prevence, přičemž sestavován je vždy na začátku každého školního roku a sává se nedílnou součástí školního řádu. Jedná se o primární strategický dokument v oblasti prevence rizikového chování žáků školy.

Se zněním Minimálního preventivního programu jsou pedagogové i žáci a jejich rodiče srozuměni a na konci školního roku je vždy tento program vyhodnocen. Minimální preventivní program by měl vždy obsahovat jednotlivé motivační činnosti poskytované školou. Měl by zahrnovat podmínky efektivního vzdělávacího a výchovného procesu, nabízet žákům kvalitní volnočasové aktivity ze strany školy. Také by se měl zaměřovat na ochranu fyzického i psychického zdraví žáků, budování kvalitních sociálních vztahů a informovat žáky o možnostech poradenských služeb a pomoci ze strany školy v různých situacích (Bělík a Hoferková, 2018).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce navazuje na část teoretickou. Tato část práce popisuje výzkumný problém a výzkumné cíle. Dále je zde podrobněji popsán výzkumný soubor, metoda a technika zpracování dat. Pro účely práce byla využita metoda kvantitativního dotazování. Prostřednictvím tohoto způsobu výzkumu lze rychle a efektivně získat potřebné informace k vyhodnocení výzkumu, které lze aplikovat globálně.

4.1 Formulace problému

V této části bakalářské práce se zabýváme již samotným výzkumem zaměřujícím se na **výskyt rizikového chování u žáků středních škol**. Rizikové chování je do určité míry považováno za normativní součást vývoje, tento názor se opírá o skutečnost, že až 50 % adolescentů se během dospívání zapojí alespoň do jedné z forem rizikového chování (Dryfoos, 1990). Mladí lidé v tomto věku procházejí řadou změn a často se ocitají v nejasné situaci, kdy nejsou považováni za děti, avšak ani za plně dospělé. V procesu hledání své identity a budování vztahů s ostatními, ať už vrstevníky či dospělými, se adolescenti někdy uchylují k chování, které může být bezpečné, ale i nebezpečné. Experimentování s rizikem je součástí tohoto vývojového stádia a může mít dopady krátkodobé i dlouhodobé povahy. V České republice mámě několik výzkumů zabývajících se rizikovým chováním. Jedním z výzkumů je výzkum od Dolejše a Zemanové (2015), který uvádí, že s přibývajícím věkem rizikové chování mládeže stoupá. Nejvíce se jedná o užívání alkoholu, kouření cigaret či užívání omamných látek. Výroční správa české inspekce z roku 2022/2023 uvádí, že 63 % středních škol řeší také šikanu nebo kyberšikanu. Podle zjištění české inspekce z roku 2015/2016 byl zaznamenán nárůst rizikového chování na středních školách v roce 2022/2023 o 3 % vyšší. I když ze statistik vyplývá, že nárůst rizikivosti není tak rozsáhlý, nelze tuto skutečnost zanedbávat. Je proto důležité se problematikou nadále zabývat a věnovat pozornost prevenci.

4.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit jaká je míra rizikového chování u žáků střední škol. Dílčím cílem je zjistit, jaká je míra zneužívání návykových látek žáků středních školách. Dalším dílčím cílem je zjistit, jaká je míra delikvence žáků středních škol. Posledním dílčím cílem je zjistit, jaká je míra šikany žáků středních škol.

4.2.1 Výzkumné otázky

1. Jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol?

1. 1 Jaká je míra zneužívání návykových látek žáků středních škol?

1. 2 Jaká je míra delikvence žáků středních škol?

1. 3 Jaká je míra šikany žáků středních škol?

4.3 Druh výzkumu a metoda sběru dat

K výzkumnému šetření byl zvolen kvantitativní druh výzkumu z důvodu zmapování výskytu míry rizikového chování, míry zneužívání návykových látek, míry delikvence a míry šikany u žáků středních škol.

Výzkum byl zrealizován za použití standardizovaného dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015). Dotazníkové šetření patří k nejrozšířenějším formám sběru dat. Jedná se o soubor předem připravených položek v písemné podobě (Juřeníková, 2019). Na začátku dotazníku respondenti vyplňovali demografické údaje, konkrétně pohlaví, ročník, věk a jaký typ střední školy navštěvují.

4.3.1 Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA)

Dotazník VRCHA obsahuje 18 otázek, které mají za účel zmapovat 3 oblasti rizikového chování – zneužívání návykových látek (abúzus), delikvenci a šikanu. Tento dotazník zjišťuje míru rizikového chování žáků. Dotazník nám poskytuje dva hlavní typy údajů. První se týká přítomnosti rizikových aktivit mezi mladými lidmi, jako je kouření, užívání drog, provádění krádeží, projevy šikany a agresivní chování. Druhá kategorie údajů, které dotazník shromažďuje, se soustředí na faktory, které pomáhají posoudit míru rizikovosti jednotlivce. Dotazníkové šetření není časově omezeno (Dolejš a Skopal, 2015). Na začátku dotazníku respondenti vyplňují demografické údaje, konkrétně pohlaví, ročník, věk a kraj, ve kterém navštěvují střední školu. U jednotlivých položek z dotazníku VRCHA respondent vybírá ze dvou odpovědí: **ANO** = žák se setkal a má zkušenost s rizikovým chováním, za tuto odpověď žák získává **1 bod**; **NE** = znamená, že žák nemá zkušenost, nepotýká se s rizikovým chováním, za odpověď NE, žák získává **0 bodů**.

Každý žák může získat 0 - 18 bodů, dle získaných bodů tedy určíme, zda se jedná o nerizikovost, běžnou rizikovost, zvýšenou či vysokou rizikovost (Dolejš a Skopal, 2015).

Dotazník VRCHA obsahuje celkem 3 oblasti rizikového chování. První je **faktor abúzus**, který je tvořen 7 položkami dotazníku zjišťujícími informace o užívání návykových látek, kouření a pohlavním styku. Bodové rozmezí této sub škály se pohybuje od 0 do 7 bodů. Druhý **faktor delikvence** je tvořen 7 položkami vztahujícími se ke krádežím, poškozování majetku nebo k falšování podpisu, bodové rozmezí je taktéž od 0 do 7 bodů. Třetí **faktor šikana** tvoří pouze 4 položky, zaměřující se na fyzické, verbální ubližování a kyberšikanu, respondent se může pohybovat v rozpětí 0 - 4 body (Dolejš a Skopal, 2015).

<i>Oblast rizikového chování</i>	<i>Položka v dotazníku</i>	<i>Položka (konkrétní otázka)</i>
Faktor abúzus	č. 4	<i>Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?</i>
	č. 8	<i>Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?</i>
	č. 11	<i>Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?</i>
	č. 12	<i>Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?</i>
	č. 13	<i>Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?</i>
	č. 16	<i>Vykouříš denně více než 5 cigaret?</i>
	č. 17	<i>Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stal?</i>
Faktor delikvence	č. 5	<i>Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?</i>
	č. 6	<i>Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?</i>
	č. 7	<i>Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“?</i>
	č. 9	<i>Ukradl/a jsi někdy něco někomu?</i>
	č. 15	<i>Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?</i>
	č. 18	<i>Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?</i>
	č. 21	<i>Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?</i>
	č. 10	<i>Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížila/a?</i>
	č. 14	<i>Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?</i>

Faktor šikana	č. 19	<i>Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?</i>
	č. 20	<i>Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?</i>

Tabulka 1 - Položky v dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015)

Na základě celkového počtu bodů získaných z jednotlivých složek (zneužívání návykových látek, delikvence a šikana), je poté možno respondenty rozdělit do **4 stupňů míry rizikivosti**. První stupeň je **nerizikivost**, kdy adolescent nevykazuje známky rizikivost a není potřeba odborné intervence, obecná prevence je zde dostačující. Druhý stupeň je **běžná rizikivost**, u níž se jedná o méně závažné formy rizikivého chování a experimentování s alkoholem, doporučuje se realizovat preventivně orientované programy a monitorovat výskyt rizikivých aktivit. Třetí stupeň znamená zvýšenou rizikivost, kdy se doporučuje odborná intervence a cílené poradenství s možností zapojení celé rodiny do procesu, kvůli zvýšené úrovni rizik. Čtvrtý stupeň je **vysoká rizikivost** a je zde na nutná odborná pomoc spolu s individuálním poradenstvím a terapeutickým zásahem, přičemž je vhodné se zaměřit na zapojení všech členů rodiny (Dolejš a Skopal, 2015, s. 30).

Stupně rizikivosti	Faktor Abúzus	Faktor delikvence	Faktor šikana	Celkový skor
Nerizikivost	0	0	0	0
Běžná rizikivost	1	1	1	1-3
Zvýšená rizikivost	2-3	2-3	2	4-6
Vysoká rizikivost	4-7	4-7	3-4	7-18

Tabulka 2 - Vyhodnocení dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015)

4.4 Výzkumný soubor

Vzhledem k použité metodě VRCHA se výzkumu zúčastnili žáci ve věkovém rozmezí od 15 do 19 let. Doporučená věková hranice dotazníku VRCHA je stanovená od 11 do 15 let

(Dolejš a Skopal, 2015). Ve výzkumu Dolejše a Zemanové (2015) však bylo prokázáno, že dotazník lze využít i při testování žáků ve věku 15–19 let.

Do základního výzkumného souboru řadíme žáky středních škol v České republice. Školský zákon č. 561/2004 Sb., Střední škola je podle školského zákona druhem školy, který se člení na tři základní typy:

- Gymnázium
- Střední odborná škola
- Střední odborné učiliště

Statistická ročenka školství z roku 2023/2024 uvádí, že v České republice je celkem 1304 středních škol. Střední školy navštěvuje celkem 469 233 žáků, z toho dívek 230 570 a 238 663 chlapců (msmt.cz, 2024).

Vzdělávání ve středních školách	
Celkový počet žáků	469 233
Počet dívek	230 570
Počet chlapců	238 663

Tabulka 3 - Celkový počet žáků středních škol v ČR (msmt.cz, 2024)

Výběrový soubor představují žáci středních škol z vybraných krajů České republiky a vybraných škol z jednotlivých krajů, které byly vylosovány **náhodným vícestupňovým výběrem**. Výběrový soubor tvoří žáci navštěvující 1. – 4. ročník středních škol Středočeského, Pardubického, Olomouckého, Zlínského, Jihomoravského, Libereckého a Karlovarského kraje. Náhodný vícestupňový výběr byl vybrán proto, že v České republice je velké množství středních škol. Při tomto výběru se nejdříve vybírají skupiny vyššího řádu a poté základní jednotky. Tento způsob výběru nám zajistí reprezentativnost základního souboru a možnost vztáhnout zjištěná data na celý základní soubor (Chráška, 2016).

Jako první probíhalo náhodné losování ze 14 krajů České republiky. Pomocí náhodného výběru bylo vybráno 7 krajů: Jihomoravský, Karlovarský, Liberecký, Olomoucký, Pardubický, Středočeský a Zlínský kraj. V těchto krajích bylo dále náhodně vybráno 6 středních škol, což činí celkem 42 škol. Komunikace ohledně výzkumu probíhala přes ředitele těchto škol, přičemž se zapojilo 8 škol. Vzhledem k výběrovému souboru je zřejmé, že míra návratnosti dotazníků byla nízká. Tyto dotazníky, které byly ve formě elektronické a vyplňované na internetové platformě www.surveymonkey.com, byly respondentům představeny

s důrazem na anonymitu. Původně bylo získáno odpovědí od 209 respondentů, ale 19 z nich bylo vyřazeno kvůli neúplným odpovědím. Nakonec se výzkumu zúčastnilo 145 dívek a 45 chlapců ve věkové skupině 15-19 let, což činí 190 respondentů.

Počet respondentů		
Dívky	145	76 %
Chlapci	45	24 %

Tabulka 4 - Počet respondentů (Vlastní výzkum, 2024)

Věk respondentů		
15 let	24	13 %
16 let	53	28 %
17 let	40	21 %
18 let	56	29 %
19 let	17	9 %

Tabulka 5 - Věk respondentů (Vlastní výzkum, 2024)

Dotazník vyplnilo celkem 63 žáků z gymnázií, 76 žáků ze středních odborných škol a 51 žáků ze středních odborných učilišť. Výzkum probíhal u žáků 1. – 4. ročníku. Získali jsme data od 56 žáků 1. ročníku, 39 žáků 2. ročníku, 54 žáků 3. ročníku a 41 žáků 4. ročníku.

Typ střední školy	Počet	%
Gymnázium	63	33 %
Střední odborná škola	76	40 %
Střední odborné učiliště	51	27 %

Tabulka 6 – Zastoupení dle typu střední školy (Vlastní výzkum, 2024)

Ročník střední školy	Počet	%
1. ročník	56	29 %
2. ročník	39	21 %
3. ročník	54	28 %
4. ročník	41	22 %

Tabulka 7 - Počet respondentů dle ročníku (Vlastní výzkum, 2024)

4.5 Zpracování získaných dat

Zpracování dat proběhlo pomocí programu Microsoft Office Excel. Nejprve jsme získaná data v tomto programu převedli do tabulek. Pro hlavní výzkumnou otázku zjišťující, jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol (VO1) jsme využili popisné statistiky (průměr, směrodatnou odchylku, minimum, maximum a relativní četnost). U dílčích výzkumných otázek zjišťujících míru zneužívání návykových látek (DVO1), míru delikvence (DVO2) a míru šikany (DVO3) u žáků středních škol jsme taktéž využili popisné statistiky (průměr, směrodatnou odchylku, minimum, maximum a relativní četnosti).

5 ANALÝZA DAT

Po shromáždění dat z dotazníku byla provedena jejich analýza. Celkově jsme získali data od 190 respondentů. Z celkového počtu bylo 145 dívek a 45 chlapců. Vzorek výzkumu probíhal na střední škole, jedná se o 1. až 4. ročník. Dotazník vyplnilo 56 žáků 1. ročníku, 39 žáků 2. ročníku, 54 žáků 3. ročníku a 41 žáků ze 4. ročníku. Z celkového počtu 190 respondentů bylo 63 žáků z gymnázií, 76 žáků ze středních odborných škol a 51 žáků ze středních odborných učilišť.

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Respondenti v dotazníku odpovídali ze dvou variant „Ano“ nebo „Ne“. Pokud účastník odpověděl kladně, byl mu přidělen jeden bod. V případě záporné odpovědi získal 0 bodů. Respondent měl možnost dosáhnout skóre v rozmezí od nula do 18 bodů. Dle dotazníku VRCHA je míra zvýšené rizikivosti 4 - 6 bodů. Z výsledků vyplývá, že průměrná míra rizikového chování u žáků středních škol je **M = 5,52 (SD = 3,49)**. Žáci středních škol tedy **dosahují zvýšené míry rizikového chování.**

Proměnná		Popisná statistika			
Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	Sm. odchylka
	190	0	18	5,52	3,49

Tabulka 8 - Popisná statistika (Vlastní výzkum, 2024)

Ze získaných dat vyplývá, že průměrná míra rizikového chování u žáků na gymnáziích je **M = 3,06 (SD = 2,73)**, na středních odborných školách je **M = 5,50 (SD = 2,57)** a na středních odborných učilištích je **M = 8,47 (SD = 3,13)**. Největší míra rizikivosti se vyskytuje u žáků na středních odborných učilištích a řadí se tak do vysoké rizikivosti. Nejnižší míra rizikivosti je naopak u žáků na gymnáziích a spadají do běžné rizikivosti. Žáci na středních odborných učilištích spadají do stupně zvýšené rizikivosti. Z výsledku studie ESPAD z roku 2019 se můžeme dozvědět, že nejmenší míra konzumace návykových látek a jiných druhů rizikového chování byla zaznamenána mezi studenty gymnázií, zatímco největší podíl byl hlášen u žáků odborných učilišť.

Typ školy	N platných	Minimum	Maximum	Průměrná míra rizikového chování	Sm. odchylka
Gymnázium	63	0	18	3,06	2,73
SOŠ	76	0	18	5,50	2,57
SOU	51	0	18	8,47	3,13

Tabulka 9 - Popisná statistika dle typu škol (Vlastní výzkum, 2024)

Typ školy	Stupeň rizikivosti
Gymnázium	Běžná rizikivosti
Střední odborná škola	Zvýšená rizikivost
Střední odborné učiliště	Vysoká rizikivost

Tabulka 10 - Stupně rizikivosti dle typu škol (Vlastní výzkum, 2024)

Podle dotazníku VRCHA můžeme žáky rozdělit do čtyř stupňů rizikivosti. Nejvyšších počet žáků středních škol spadá do stupně vysoké rizikivosti. Nejmenší počet žáků středních škol naopak spadá do oblasti nerizikivosti.

Stupně rizikivosti	Počet žáků	%
Nerizikivost	6	3 %
Běžná rizikivost	59	31 %
Zvýšená rizikivost	57	30 %
Vysoká rizikivost	68	36 %
Celkem	190	100 %

Tabulka 11 - Stupně rizikivosti žáků (Vlastní výzkum, 2024)

Obecně studenti středních škol projevují vyšší míru rizikového chování v oblastech pití alkoholu, falšování podpisu rodičů a pohlavního styku. V následující tabulce jsou vypsány položky s nejvíce získanými body, a tedy nejvyšším průměrem.

Položka v dotazníku	Položky	Průměr	Směrodatná odchylka
Položka č. 4	<i>Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?</i>	0,79	0,40
Položka č. 5	<i>Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?</i>	0,60	0,49
Položka č. 13	<i>Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?</i>	0,55	0,50

Tabulka 12 - Nejčastěji se vyskytující položky (Vlastní výzkum, 2024)

Studenti středních škol naopak prokazují obecně nižší míru rizikového chování v oblastech ubližování spolužákům, ubližování a zesměšňování na internetu, kouření cigaret, zkušeností s policií a poškození cizího majetku. V níže uvedené tabulce jsou shrnuty položky s nejméně získanými body.

Položka v dotazníku	Položky	Průměr	Směrodatná odchylka
Položka č. 20	<i>Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?</i>	0,07	0,25
Položka č. 16	<i>Vykouříš denně více než 5 cigaret?</i>	0,08	0,27
Položka č. 19	<i>Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální síť, nevhodná videa, blogy a jiné)?</i>	0,12	0,33
Položka č. 18	<i>Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?</i>	0,13	0,34
Položka č. 15	<i>Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?</i>	0,13	0,34

Tabulka 13 - Nejméně se vyskytující položky (Vlastní výzkum, 2024)

5.1 Míra zneužívání návykových látek

Další otázkou, kterou analyzujeme je, jaká je míra zneužívání návykových látek u žáků středních škol, kde nám z výsledků vyplývá, že celkový průměr míry zneužívání návykových látek u žáků středních škol je **M = 2,59 (SD = 1,76)**.

Proměnná		Popisná statistika			
Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	Sm. odchylka
	190	0	7	2,59	1,76

Tabulka 14 - Popisná statistika faktoru abúzus (Vlastní výzkum, 2024)

Z tabulky tedy lze usoudit, že míra zneužívání návykových látek na středních školách spadá do stupně zvýšené rizikivosti, jedná se o 76 našich respondentů, což činí 40 % z celkového počtu 190 respondentů.

Stupně rizikivosti	Počet žáků	%
Nerizikovost	22	12 %
Běžná rizikovost	36	19 %
Zvýšená rizikovost	76	40 %
Vysoká rizikovost	56	29 %
Celkem	190	100 %

Tabulka 15 - Stupně rizikivosti faktoru abúzus (Vlastní výzkum, 2024)

Nejvyšší počet bodů se vyskytlo u užívání alkoholických nápojů, většina respondentů již také ve věku 15 - 19 let zažila pohlavní styk a také skoro polovina žáků má zkušenost s marihuanou, hašišem a cigaretami. Méně častým se ukázalo užívání léků. Užívání návykových látek je rozšířené nejen ve skupině dospívajících, ale i v jiných věkových kohortách, především konzumace alkoholu v ČR je alarmující (Sobotková, 2014).

Položky	Odpovědi respondenta	
	Ano	Ne
<i>Pil/a jsi během posledních 30dnů nějaký alkoholický nápoj?</i>	153	37
<i>Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?</i>	107	83
<i>Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?</i>	83	107
<i>Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?</i>	62	128
<i>Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?</i>	47	143
<i>Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?</i>	43	147
<i>Vykouříš denně více než 5 cigaret?</i>	17	173

Tabulka 16 - Odpovědi faktoru zneužívání návykových látek (Vlastní výzkum, 2024)

5.2 Míra delikvence

Dalším dílčím cílem bylo zjistit, jaká je míra delikvence u žáků středních škol. Celková míra delikvence a kriminálního chování dětí a mládeže představuje vážný problém pro celou společnost (Kuchta a Válková, 2005). Z výsledků naší analýzy tedy lze vyčíst, že celkový průměr delikvence u žáků středních škol je $M = 2,15$ ($SD = 1,69$).

Proměnná Popisná statistika VO1					
Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	Sm. odchylka
	190	0	7	2,15	1,69

Tabulka 17 - Popisná statistika faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024)

I když je míra delikvence nižší než míra zneužívání návykových látek, delikvence je stále znatelně rozšířená mezi středoškoláky. Naše analýza ukazuje, že většina studentů patří do skupiny zvýšené rizikivosti. Více než polovina dotázaných se setkává s delikvencí, přičemž pouze 16 % je zařazeno do kategorie nerizikivosti.

Stupně rizikivosti	Počet žáků	%
Nerizikovost	31	16 %
Běžná rizikovost	47	25 %
Zvýšená rizikovost	69	36 %
Vysoká rizikovost	43	23 %
Celkem	190	100 %

Tabulka 18 - Stupně rizikivosti faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024)

V dotazníkovém šetření se jednalo o zjištění, které se týkalo krádeží, záškoláctví, poškození majetku a falšování podpisu rodičů. Dle výsledků se žáci nejvíce potýkají s falšováním podpisů, krádežemi a také záškoláctvím. Naopak nejnižší počet bodů byl získán v poškození majetku či problémy s policií.

Položky	Odpovědi respondenta	
	Ano	Ne
<i>Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?</i>	116	74
<i>Ukradl/a jsi někdy něco někomu?</i>	74	116
<i>Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“?</i>	74	116

<i>Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?</i>	62	128
<i>Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?</i>	51	139
<i>Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?</i>	27	163
<i>Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?</i>	27	163

Tabulka 19 - Odpovědi faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024)

5.3 Míra šikany

Další dílčí cíl našeho výzkumu spočívá v zjištění míry šikany u žáků středních škol. Výsledky ukazují, že celkový průměr šikany u žáků středních škol je **M = 0,79 (SD = 0,93)**.

Proměnná Popisná statistika VO1					
Rizikové chování	N platných	Minimum	Maximum	Průměr	Sm. odchylka
	190	0	4	0,79	0,93

Tabulka 20 - Popisná statistika faktoru šikana (Vlastní výzkum, 2024)

Z výsledků naší analýzy vyplývá, že šikana se vyskytuje méně často než užívání návykových látek nebo delikventní chování. Na základě zjištění je zřejmé, že největší počet žáků (46 %) spadá do nerizikivosti.

Stupně rizikivosti	Počet žáků	%
Nerizikivost	87	46 %
Běžná rizikivost	70	37 %
Zvýšená rizikivost	21	11 %
Vysoká rizikivost	12	6 %
Celkem	190	100 %

Tabulka 21 - Stupně rizikivosti faktor šikana (Vlastní výzkum, 2024)

Nejvyšší počet bodů se vyskytl u sebepoškozování a hrubých či vulgárních nadávek od spolužáků. Naopak méně časté se ukázalo ubližování a zesměšňování na internetu či v reálném světě.

Položky	Odpovědi respondenta	
	Ano	Ne
<i>Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?</i>	77	113

<i>Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?</i>	42	148
<i>Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?</i>	25	165
<i>Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?</i>	15	175

Tabulka 22 - Odpovědi respondentů faktor šikana (Vlastní výzkum, 2024)

5.4 Míra rizikového chování v jednotlivých typech středních škol

Celková míra rizikového chování u žáků na gymnáziích je $M = 3,06$ ($SM = 2,73$). Žáci gymnázií spadají do stupně běžné rizikivosti. Míra zneužívání návykových látek u žáků na gymnáziích je $M = 1,24$ ($SD = 1,25$), míra delikvence je $M = 1,19$ ($SD = 1,44$) a míra šikany je $M = 0,62$ ($SD = 1,59$).

GYMNÁZIUM					
	N platných	Minimum	Maximum	Průměrná míra	Sm. odchylka
ABÚZUS	63	0	7	1,24	1,25
DELIKVENCE	76	0	7	1,19	1,44
ŠIKANA	51	0	4	0,62	1,59

Tabulka 23 - Výsledky Gymnázium (Vlastní výzkum, 2024)

Na středních odborných školách bylo zjištěno, že průměrná míra rizikového chování dosahuje hodnoty $M = 5,50$ ($SD = 2,75$), což zařazuje studenty do kategorie vyššího rizika. Co se týče užívání návykových látek, průměr je $M = 2,80$ ($SD = 1,23$), míra delikvence je $M = 2,01$ ($SD = 1,38$). Žáci proto v obou oblastech spadají do zvýšené rizikivosti. Naopak míra šikany mezi žáky je relativně nízká, s průměrem $M = 0,68$ ($SD = 1,68$), zde žáci spadají do nerizikivosti.

STŘEDNÍ ODBORNÉ ŠKOLY					
	N platných	Minimum	Maximum	Průměrná míra abúzus	Sm. Odchylka
ABÚZUS	63	0	7	2,80	1,23
DELIKVENCE	76	0	7	2,01	1,38
ŠIKANA	51	0	4	0,68	1,68

Tabulka 24 - Výsledky střední odborné školy (Vlastní výzkum, 2024)

U žáků středních odborných učilišť byla zjištěna celková míra rizikového chování s průměrnou hodnotou $M = 8,47$ ($SM = 3,13$), což můžeme hodnotit jako **vysokou rizikovost**. V oblasti užívání návykových látek a delikvence dosahují hodnot, které je rovněž řadí do vysokého stupně rizikovosti. S průměrnými hodnotami $M = 3,90$ ($SD = 0,97$) u zneužívání návykových látek, míra delikvence je $M = 3,51$ ($SD = 0,85$). V případě šikany je situace méně vážná. Z hlediska šikany spadají do stupně běžné rizikovosti. Míra šikany je $M = 1,18$ ($SD = 0,89$).

STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ					
	N platných	Minimum	Maximum	Průměrná míra abúzus	Sm. Odchylka
ABÚZUS	63	0	7	3,90	0,97
DELIKVENCE	76	0	7	3,51	0,85
ŠIKANA	51	0	4	1,18	0,89

Tabulka 25 - Výsledky střední odborné učiliště (Vlastní výzkum, 2024)

6 INTERPRETACE DAT

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Průměrná míra rizikového chování u žáků středních škol je $M = 5,52$ ($SD = 3,49$). Žáci středních škol průměrně dosahují zvýšené míry rizikového chování. Nejvyšší počet žáků středních škol spadá do stupně vysoké rizikivosti. Nejmenší počet žáků středních škol naopak spadá do oblasti nerizikivosti.

Ze získaných dat vyplývá, že průměrná míra rizikového chování u žáků na gymnáziích je $M = 3,06$, na středních odborných školách je $M = 5,50$ a na středních odborných učilištích je $M = 8,47$. Největší míra rizikivosti je tedy u žáků na středních odborných učilištích a řadí se tak do vysoké rizikivosti. Nejnižší míra rizikivosti je naopak u žáků na gymnáziích a spadají do běžné rizikivosti. Žáci na středních odborných školách spadají do stupně zvýšené rizikivosti. Výsledek testování koresponduje s výsledky studie ESPAD (2019), kde bylo zjištěno, že se objevují rozdíly mezi studenty podle typu studované školy – nejnižší výskyt užívání návykových látek a dalších forem rizikového chování byl pozorován mezi gymnazisty, naopak nejvyšší míru prokazují studenti odborných učilišť. Tato zjištění potvrzují, že výskyt rizikového chování na středních školách je stále aktuální téma a rizikové chování se na středních školách vyskytuje velmi často.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit jaká je míra zneužívání návykových látek u žáků středních škol, z výsledků jsme zjistili, že celkový průměr míry zneužívání návykových látek u žáků středních škol je $M = 2,59$ a spadají do **zvýšené míry rizikivosti**. Dle průzkumu mají adolescenti největší zkušenosti s užíváním alkoholu, marihuany, s kouřením cigaret a také s pohlavním stykem. Souhrnná zpráva o závislostech v České republice 2022 uvádí, že zkušenost s alkoholem má 25 % dětí ve věku 15 let. U věkové kategorie 16 let má zkušenost s alkoholem již 95 % z nich. V posledních 30 dnech má celkem 47 % mladistvých ve věkové kategorii 15–19 let zkušenost s pitím alkoholu nárazově (Chomynová, 2023).

Dalším dílčím cílem bylo zjistit, jaká je míra delikvence u žáků středních škol. Celkový průměr delikvence u žáků středních škol je $M = 2,15$, což znamená, že stejně jako při míře abúzus, opět žáci středních škol spadají do zvýšené rizikivosti. Nárůst kriminální činnosti mladistvých v roce 2022 zaznamenalo také Ministerstvo vnitra ve zprávě o bezpečnostní situaci na území ČR.

Posledním dílčím cílem bylo zjistit míru šikany na středních školách. Celkový průměr šikany u žáků středních škol je **M = 0,79**. Zjistili jsme, že míra šikany spadá do běžné rizikivosti. I když je z průzkumu zřejmé, že šikana na středních školách spadá do běžné rizikivosti, nelze z toho však vyvodit, že se šikana na školách neobjevuje častěji. Česká školní inspekce ve studii z roku 2021/2022 uvádí, že v posledních třech letech byla šikana řešena na 63 % středních škol.

Při zjišťování dílčích cílů jsme zjistili a potvrdili si, že míra zneužívání návykových látek a míra delikvence na středních školách se pohybuje stále na vyšších příčkách rizikivosti.

Stejně jako u všech výzkumných studií, i v tomto případě musí být zohledněna potenciální omezení studie. Jedním z klíčových omezení může být výběr otázek pro různé oblasti rizik, které byly zkoumány. Uznává se možnost, že použití jiné sady otázek týkajících se rizik by mohlo vést k odlišným zjištěním.

Ze získaných výsledků bylo možno porovnat **rozdíly v míře rizikového chování** v jednotlivých typech středních škol. Jak již bylo zmíněno výše při porovnání gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť jsme došli k výsledkům, že nejvíce rizikovými jsou žáci na středních odborných učilištích.

Nejvíce zastoupených respondentů ve výzkumu bylo z gymnázií. Průměrná míra zneužívání návykových látek na gymnáziích je **M = 1,24**, delikvence **M = 1,19**, šikany **M = 0,62**. Z toho vyplývá, že žáci gymnázií spadají do běžné rizikivosti ve všech třech faktorech.

Žáci na středních odborných školách v celkové míře spadají do stupně zvýšené rizikivosti. Průměrná míra zneužívání návykových látek na středních odborných školách je **M = 2,80**, delikvence **M = 2,01** v obou faktorech žáky radíme do stupně zvýšené rizikivosti. V případě šikany stejně jako i u gymnazistů radíme žáky na odborných učilištích do stupně běžné rizikivosti. Průměrná míra šikany na středních odborných školách je **M = 0,68**.

Ve výzkumu bylo nejmenší zastoupení respondentů ze středních odborných učilišť, přesto se z výzkumu ukázalo, že žáci středních odborných učilišť jsou nejrizikovější. V míře zneužívání návykových látek a míře delikvence spadají žáci středních odborných učilišť do zvýšené až vysoké rizikivosti. Průměrná míra zneužívání návykových látek je **M = 3,90** a delikvence **M = 3,51**. Zde vyplývá, že žáci učilišť spadají do stupně vysoké rizikivosti. Zatímco z hlediska šikany žáci spadají do běžné rizikivosti.

Žáci všech středních škol se nejvíce potýkají s užíváním alkoholu, omamných látek a také v mnoha případech odpověděli, že se potýkají se záškoláctvím, falšováním podpisu,

či krádežemi. Z výzkumu vyplývá, že na všech typech středních škol se setkáváme se zneužíváním návykových látek a delikvencí ve vyšší míře než se šikanou.

6.1 Diskuse

Hlavním záměrem této studie bylo prozkoumat úroveň rizikového chování mezi studenty středních škol. Výsledky ukázaly, že průměrná úroveň rizikového chování u těchto studentů je 5,52 s odchylkou 3,49. Zjištění naznačují, že studenti středních škol mají tendenci vykazovat zvýšenou míru rizikového chování, přičemž největší skupina studentů se řadí do kategorie s vysokým stupněm rizika. Výsledky z výzkumu Dolejše a Skopala (2015) ukazují výsledky podobné našemu výzkumu. Vyplývá z nich, že v oblastech, jako jsou krádeže, pití alkoholu, falšování rodičovského podpisu, se vyskytuje největší riziko. Naopak, kouření více než pěti cigaret denně patří mezi méně rizikové aktivity.

V porovnání s výsledky šetření o rizikovém chování žáků v Praze z roku 2018 se výsledky podobají. Ze zmíněného šetření, také vyplývá, že existují rozdíly v rizikovosti dle typu škol. Například kouření cigaret, užívání marihuany, nechráněný sex, se dle výsledků vyskytuje nejčastěji právě u žáků středních odborných učilišť. Naopak se výše zmíněné šetření rozchází ve výsledcích, které se týkají alkoholu. Z našeho výzkumu je zřejmé, že nejčastěji užívají alkohol právě žáci středních odborných učilišť. Šetření v Praze ukázalo, že užívání alkoholu není ovlivněno typem střední školy.

Výzkum z roku 2019 (Komrska) popisuje největší rozdíly mezi skupinou gymnazistů a středoškoláků bez maturity. Tyto výsledky jsou podobné s našim výzkumem, kdy jsme odhalili rozdíly v míře rizikového chování mezi žáky gymnázií a žáky středních odborných učilišť. Žáci středních odborných učilišť vykazovali vyšší míru rizikového chování než žáci gymnázií.

Výsledky výzkumu Procházkové (2020) ukazují, že jsou významné rozdíly v míře rizikového chování mezi jednotlivými školami. Nejnížší skóry byly zjištěny u gymnázia a nejvyšší skóry byly zjištěny u středních odborných škol a středních odborných učilišť.

6.2 Shrnutí

V této části bakalářské práce budou shrnuty myšlenky praktické části a zhodnoceny výsledky výzkumu. Sběr dat byl proveden pomocí standardizovaného dotazníku – Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA).

V rámci realizace výzkumu byli vybráni žáci středních škol ve věku 15–19 let. Průzkum se uskutečnil v prosinci 2023 a zahrnoval náhodně vybraných 7 krajů z České republiky. Z každého kraje bylo vylosováno 6 středních škol, v konečné fázi bylo tedy osloveno 42 středních škol. Celkem jsme získali data od **190 dotazníků**. Z celkového počtu 190 respondentů bylo 145 dívek a 45 chlapců.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Dalšími dílčími cíli výzkumu, bylo zjistit, jaká je míra zneužívání návykových látek, míra delikvence a míra šikany. Výsledky dat byly popsány a znázorněny pomocí tabulek. K vyhodnocení dotazníků byl použit program Microsoft Office Excel. Při shrnutí výsledků jsme došli k závěru, že žáci středních škol se vyskytují ve zvýšeném stupni rizikivosti. V oblasti zneužívání návykových látek a delikvence spadají do zvýšené rizikivosti a v oblasti šikany jsou ve stupni běžné rizikivosti. Z výsledků jsme také mohli zjistit, že žáci středních odborných učilišť jsou nejvíce rizikovými, naopak žáci gymnázií jsou nejméně rizikoví.

6.3 Doporučení pro praxi

Období adolescence, jak již víme z knih či z vlastních zkušeností, je často velmi těžkým obdobím pro jedince i jeho okolí. Proces dospívání je plný zvrátů, nadšení, pochybností a nezřídka i šířajících nejistot. Podléhá mnoha výkyvům a zahrnuje častá údobí duševního zmatku, vnitřního neklidu a úzkostného nepokoje (Jedlička, 2017). Vývojové přechody může člověk pojmout jako určitou výzvu a novou příležitost, naopak mohou být však vnímány jako komplikace a stres (Macek, 2003).

Z výsledků naší analýzy vyplývá, že žáci středních škol se celkově pohybují ve zvýšené míře rizikivosti. U některých studentů bylo zaznamenáno až vysoké riziko. Z výzkumu je zřejmé, že nejrizikovější jsou žáci na středních odborných učilištích.

Každý typ střední školy se potýká s jinými problémy a rizikovým chováním. Proto je nutná ostražitost na všech školách. Pro rizikové jedince je nezbytný odborný zákrok spolu s individuálním poradenstvím, nebo v krajních případech intenzivní odborná péče a individuální poradenská podpora i s terapií.

Důležitým a zásadním bodem je primární prevence probíhající v rodině, ve školách i při volnočasových aktivitách. Zaměření se na preventivní programy a sledování rizikového

chování mezi žáky. Nezbytnou částí je pravidelné informování a konzultace s rodinou. Můžeme říct, že spolupráce rodičů se školou je nutná, zapojení rodičů, rodiny do vzdělávacího procesu ve skutečnosti velmi pomáhá, jak žákům, tak i samotným školám. Nespoléhat pouze na návštěvy třídních schůzek.

Z hlediska pedagogů je důležitá motivace k efektivní práci s žáky a také jejich podpora při rozvoji a vzdělávání. Za klíčové považujeme provádět analýzu klimatu ve školním prostředí, získané informace poté konzultovat s psychologem, sociálním pedagogem či jiným odborníkem.

Důležitým krokem je nabídnout všestranně rozvíjející volnočasové aktivity, kroužky. Jako prevenci by měly být žákům poskytnuty pravidelné besedy, přednášky zaměřeny tematicky na prevenci a snižování rizikového chování, ochranu zdraví, zvládání stresových situací. Zařazení programů na posilování seberegulačních a sociálních dovedností. Organizace akcí, při kterých je nutná spolupráce pedagogů i žáků. Setkání s odborníky, kteří v minulosti sami procházeli rizikovým chováním a jsou schopní hovořit z vlastní zkušenosti. Organizace výletů do zařízení, které poskytují pomoc osobám se zkušenostmi s rizikovým chováním. Respektovat individualitu jedince a podporovat rozvoj pozitivního osobnostního a sociálního růstu u studentů, který je zásadní pro jejich schopnost optimálně se chovat v různých životních situacích.

Obrovským přínosem na školách je také sociální pedagog, který působí preventivně. Realizuje prevenci v různých oblastech rizikového chování. Úzce spolupracuje s rodinou k vytvoření vhodných podmínek pro vzdělávání. Má vliv na každého žáka na škole, zvýšenou pozornost věnuje žákům sociálně znevýhodněným, žákům se vzdělávacími potřebami nebo také žákům s poruchami chování. Sleduje a hodnotí klima třídy, klade důraz na budování pozitivních vztahů mezi žáky, pedagogiky i rodinou. Neodmyslitelnou částí je také aktivní podpora pedagogů, pravidelné konzultace, poradenství. Sociální pedagogové jsou schopni flexibilně reagovat na krizové situace, celkově mají velmi důležitou roli ve školství. Sociální pedagog je schopen se stát sociální oporou pro jedince, dovede zasáhnout a cíleně pomoci (Blábolilová, Kohoutová a Šmíd, 2023; Procházka, 2012).

Důležitým je i školní psycholog, který spolupracuje, jak s učitelem, tak i celou třídou. Řeší prevenci a věnuje se otázkám multikulturních otázek mezi žáky. (Bělík a Hoferková, 2016)

Pro celou společnost by mělo být důležité umět zvládnout prevenci rizikového a antisociálního chování, neboť člověk s problémy pramenícími z negativních zážitků v dospívání může mít problémy i v dospělosti a představovat tak další zátěž (Sobotková a kol., 2014).

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce přináší přehled o současném výskytu rizikového chování u žáků středních škol. Výzkumu se zúčastnili studenti gymnázií, středních odborných škol a studenti středních odborných učilišť. Naše práce byla strukturována do dvou hlavních částí: teoretické a empirické. V teoretické části bylo cílem přiblížit pojmy rizikové chování, adolescence a prevence, a to z odborných literárních i internetových zdrojů. V části popisující rizikové chování, jsme se zaměřili na příčiny a formy RICH0 a to zejména: zneužívání návykových látek, delikventní chování a šikany. V další části teoretické práce jsme se zabývali obdobím adolescence. Jedná se o vývojovou fázi života jedince, která sebou přináší rozsáhlé změny. Období dospívání je ovlivněno širokou škálou faktorů, které jsou u každého jedince individuální. Jak je popsáno v několika odborných publikacích, rodina i vrstevnické skupiny hrají zásadní roli v procesu socializace. Ta je důležitou částí života, jelikož díky vztahům se formuje osobnost každého jedince. Zároveň jsme přiblížili rizikové chování v období adolescence a syndrom rizikového chování. V poslední teoretické části jsme si přiblížili pojem prevence rizikového chování a její druhy. Práce se zabývá žáky středních škol, proto je zmíněn i minimální preventivní program (MPP), jakožto klíčový nástroj ve školách. Minimální preventivní program hraje zásadní roli ve vzdělávání dětí a mládeže o rizicích spojených s různými sociálně patologickými jevy.

V praktické části dochází k provedení výzkumu, který je založen na kvantitativní metodologii a je prováděn pomocí dotazníkového šetření. K výzkumu byl využit standardizovaný dotazník VRCHA – Výskyt rizikové chování u adolescentů. Na začátku práce jsme si stanovili hlavní a dílčí cíle. Hlavním cílem bylo zmapovat jaká je míra rizikového chování u žáků středních škol. Dílčími cíli bylo zjistit, jaká je míra zneužívání návykových látek, míra delikvence a míra šikany u žáků středních škol. Při zkoumání bylo také možné provést porovnání výskytu rizikového chování na různých typech středních škol, Vzorek pro výzkum tvořili studenti středních škol ve věku 15-19 let. Celkový počet zkoumaného vzorku byl 190 respondentů.

Z výzkumu vyplývá, že studenti středních škol celkově vykazují zvýšenou až vysokou rizikovost. Bez ohledu na plnoletost mají zkušenosti s konzumací alkoholu, marihuany či jinými návykovými látkami. I při porovnání dle typu školy, se na všech typech nejčastěji objevuje právě zkušenost s užíváním návykových látek. V častých případech respondenti zaznamenali, že mají zkušenost i s krádežemi, či podvody. Dle výzkumu bylo zjištěno, že šikana se na středních školách vyskytuje méně, žáci ve výzkumu spadají do běžné

rizikovosti. Nejrizikovějším se z výzkumu ukázali studenti ze středních odborných učilišť, jak v míře zneužívání návykových látek, delikvence, tak i v šikaně. Jako nejméně rizikovými se z výzkumu ukázali žáci gymnázií.

V posledních letech se dle České školní inspekce rizikovost ve výše zmíněných oblastech lehce snížila. Naopak v jiných oblastech se rizikovost zvyšuje. Na závěr je důležitým zjištěním, že je nutno se nadále zajímat a zkoumat problematiku ve všech oblastech rizikového chování na školách i mimo školní prostředí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AUGER, Marie-Thérèse a Christiane BOUCHALAT, 2005. *Učitel a problémový žák: Strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-907-9

BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ, 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: monografie*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7

BENDL, Stanislav., HANUŠOVÁ, Jaroslava., LINKOVÁ, Marie, 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-703-3

BĚLÍK, Václav a Stanislava HOFERKOVÁ, 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-1015-0.

BĚLÍK, Václav a Stanislava HOFERKOVÁ, 2018. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-726-8

BLÁBOLILOVÁ, Nicola, Dominika KOHOUTOVÁ a Jan ŠMÍDA, 2023. Význam sociálního pedagoga ve škole. *Prevence* [online]. 35 - 37 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://asocp.cz/z-praxe/socialni-pedagog-vyznam-socialniho-pedagoga-ve-skole/>

DOLEJŠ, Martin, 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2642-6

DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL, 2017. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Filozofická fakulta, Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-5252-4

DOLEJŠ, Martin a Ondřej SKOPAL, 2015. *Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA) – příručka pro praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého.

DOLEJŠ, Martin a Ondřej SKOPAL, 2015. *Výskyt rizikového chování u adolescentů Dolejš a Skopal (VRCHA)*. Olomouc: Univerzita Palackého.

DOLEJŠ, Martin a Vanda ZEMANOVÁ, 2015. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4492-5.

DRYFOOS, Joy, 1990. *Adolescents at Risk*. New York: Oxford University Press. ISBN 0195057716

CHOMYNOVÁ, Pavla, 2023. Souhrnná zpráva o závislostech v České republice [online]. [cit.2024-04-16]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33854/1198/Souhrnna_zprava_o_zavislostech_v_CR_2022_fin.pdf

CHOMYNOVÁ, Pavla, Ladislav CSÉMY a Viktor MRAVČÍK, 2020. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2024-04-18]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33292/1057/Zaostreno%202020-05_ESPAD%202019.pdf

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 2. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-9225-0

JEDLIČKA, Richard, 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5

JEDLIČKA, Richard, 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0096-5

JUŘENÍKOVÁ, Petra, 2019. *Kvantitativní výzkum*. Online. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-kvantitativni.html. [cit. 2024-04-16].

KABÍČEK, Pavel., CSÉMY, Ladislav., HAMANOVÁ, Jana, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4

KALEJA, Martin, 2014. *Edukace sociálně vyloučených romských žáků v základním vzdělávání*. Ostrava. ISBN 978-80-7464-693-5

KOLÁŘ, Michal, 2001. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-x

KOMRSKA, Štěpán, 2019. *Vztah agresivity s impulzivitou a s rizikovým chováním u studentů různých typů středních škol v ČR*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

- KUHN, D., 2009. *Adolescent Thinking*. Dostupné z:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470479193.adlpsy001007>
- KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck. ISBN 80-7179-813-4
- MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7
- MARTIN, Michael a Cynthie WALTMAN-GREENWOOD, 1997. *Jak řešit problémy dětí se školou: lexikon pro rodiče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-125-8
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea, KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid, 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4580-0
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita i kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5
- MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÉ, Jana ZAPLETALOVÁ a Petr NOVÁK, 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-254-5971-3
- MIOVSKÝ, Michal, 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MŠMT, 2024. *Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele školního roku 2023/2024* [online]. [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
- NEŠPOR, Karel, 1995. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-086-3
- NOVOTNÝ, Petr, 2006. *Epidemie delikvence*. 1. vyd. Liberec: Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství. ISBN 80-867-6145-2
- PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ, 2009. *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících*. Písek: Arkáda. ISBN 978-80-254-5971-3

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PROCHÁZKOVÁ, Nikola, 2020. Souvislost výskytu rizikového chování, stresujících událostí a jejich zvládnutí u žáků různých středních škol v Krnově. Olomouc. Diplomová práce.

SAWYER, Susan M. a kol, 2018. The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health* [online]. [cit. 22. 3. 2024]. ISSN 2352-4642

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2023. *Typologie antisociálního chování v rané adolescenci a jeho vztah k dalším formám rizikového chování*. *Československá psychologie* [online]. 53(5), 428-440 [cit. 2024-04-17]. ISSN 0009-062X. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/publikace/typologie-antisocialniho-chovani-v-rane-adolescenci-jeho-vztah-k-dalsim-formam-rizikoveho>

SMĚKAL, Vladimír a Petr MACEK, 2002. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principa. ISBN 80-85947-83-8

SPITZEROVÁ, Markéta, 2023. *Hodnocení rizikového chování žáků základních a středních škol se zaměřením na oblast kyberšikany* [online]. In: Praha: Česká školní inspekce [cit. 2024-04-18]. ISBN 978-80-88492-23-8. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2023_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/T-Z-Hodnoceni-rizikoveho-chovani_FINAL.pdf

ŠEBKOVÁ, Sylva, 2004. *Syndrom rizikového chování v dospívání* [online]. [cit. 22. 3. 2024]. Dostupné z: <http://medicina.cz/clanky/5978/34/Syndrom-rizikoveho-chovani-v-dospivani/>

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2010. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2433-0

THE EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECTON ALCOHOL AND OTHER DRUGS. *The European School Survey Projecton Alcohol and Other Drugs* [online]. 2020 ESPAD [cit. 30. 3. 2024]. Dostupné z: <http://www.espad.org/>

THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80262-0714-6

TRAIN, Alan, 2001. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-503-2

TYŠER, Jiří, 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Most: Hněvín. ISBN 80-86654-17-6

VÁGNEROVÁ, Kateřina, 2011. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-912-5

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1

VOJTOVÁ, Věra, 2010. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5159-1.

KASALOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ, 2015. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4492-5

Právní předpisy

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	Procento
Č.	Číslo
ČR	Česká republika
M	Průměr
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RICHO	Rizikové chování
S.	Strana
SM. ODCH	Směrodatná odchylka
SOŠ	Střední odborná škola
SOU	Střední odborné učiliště
VO	Výzkumná otázka
DVO	Dílčí výzkumná otázka
VRCHA	Výskyt rizikového chování

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Položky v dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015)	36
Tabulka 2 - Vyhodnocení dotazníku VRCHA (Dolejš a Skopal, 2015).....	36
Tabulka 3 - Celkový počet žáků středních škol v ČR (msmt.cz, 2024)	37
Tabulka 4 - Počet respondentů (Vlastní výzkum, 2024)	38
Tabulka 5 - Věk respondentů (Vlastní výzkum, 2024).....	38
Tabulka 6 – Zastoupení dle typu střední školy (Vlastní výzkum, 2024).....	38
Tabulka 7 - Počet respondentů dle ročníku (Vlastní výzkum, 2024)	38
Tabulka 8 - Popisná statistika (Vlastní výzkum, 2024)	40
Tabulka 9 - Popisná statistika dle typu škol (Vlastní výzkum, 2024)	41
Tabulka 10 - Stupně rizikovosti dle typu škol (Vlastní výzkum, 2024).....	41
Tabulka 11 - Stupně rizikovosti žáků (Vlastní výzkum, 2024)	41
Tabulka 12 - Nejčastěji se vyskytující položky (Vlastní výzkum, 2024).....	42
Tabulka 13 - Nejméně se vyskytující položky (Vlastní výzkum, 2024)	42
Tabulka 14 - Popisná statistika faktoru abúzus (Vlastní výzkum, 2024)	43
Tabulka 15 - Stupně rizikovosti faktoru abúzus (Vlastní výzkum, 2024)	43
Tabulka 16 - Odpovědi faktoru zneužívání návykových látek (Vlastní výzkum, 2024).....	43
Tabulka 17 - Popisná statistika faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024)	44
Tabulka 18 - Stupně rizikovosti faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024).....	44
Tabulka 19 - Odpovědi faktoru delikvence (Vlastní výzkum, 2024)	45
Tabulka 20 - Popisná statistika faktoru šikana (Vlastní výzkum, 2024)	45
Tabulka 21 - Stupně rizikovosti faktor šikana (Vlastní výzkum, 2024).....	45
Tabulka 22 - Odpovědi respondentů faktor šikana (Vlastní výzkum, 2024).....	46
Tabulka 23 - Výsledky Gymnázium (Vlastní výzkum, 2024).....	46
Tabulka 24 - Výsledky střední odborné školy (Vlastní výzkum, 2024).....	46
Tabulka 25 - Výsledky střední odborné učiliště (Vlastní výzkum, 2024).....	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

1. Pohlaví*

Vyberte jednu odpověď

- Chlapec
- Dívka

2. Který ročník SŠ navštěvujete?*

Vyberte jednu odpověď

- 1. ročník
- 2. ročník
- 3. ročník
- 4. ročník

3. Věk?*

- Napište jedno nebo více slov...

• 500

4. Jaký typ střední školy navštěvujete?*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Gymnázium
- Střední odborná škola
- Střední odborné učiliště

Následující otázky jsou zaměřené na Vaše zkušenosti s různými aktivitami. Přečtěte si pozorně každou z nich a odpověďte upřímně. Nejsou zde správné ani špatné odpovědi. Když uvedené tvrzení odpovídá Vaší zkušenosti, odpovězte "ANO". Pokud pro Vás otázka neplatí, odpovězte "NE".

5. Pil/a jsi během posledních 30 dnů nějaký alkoholický nápoj?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

6. Zfalšoval/a jsi někdy podpis rodičů?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

7. Ukradl/a jsi někdy peníze rodičům nebo někomu jinému?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

8. Byl/a jsi někdy během svého života „za školou“*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

9. Užil/a jsi někdy během života léky, aniž bys je potřeboval/a (zdravotní problémy) a aniž by o tom věděli rodiče?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

10. Ukradl/a jsi někdy něco někomu?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

11. Už sis někdy během života záměrně fyzicky ublížil/a?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

12. . Kouřil/a jsi nebo jinak užil/a někdy během svého života marihuanu („trávu“) nebo hašiš?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

13. Kouřil/a jsi během posledních 30 dnů cigarety?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

14. Měl/a jsi někdy během svého života pohlavní styk?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

15. Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů středem hrubých a vulgárních urážek od spolužáků?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

16. Poškodil/a jsi někdy během života cizí majetek jen tak pro zábavu?

* Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

17. Vykouříš denně více než 5 cigaret?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

18. Byl/a jsi někdy během posledních 30 dnů opilý/á tak, že jsi měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a jsi nebo sis nepamatoval/a, co se stalo?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

19. Měl/a jsi někdy „opletačky“ s policií kvůli tomu, co jsi udělal/a?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

20. Ublížil ti někdo nebo tě zesměšňoval v posledních 30 dnech na internetu (sociální sítě, nevhodná videa, blogy a jiné)?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

21. Ublížil ti některý ze spolužáků během posledních 30 dnů?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

22. Ukradl/a jsi někdy něco v obchodě?*

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne